Nemeshegyi Péter

ISTEN NÉPÉNEK SZOLGÁI

tkk
teológiai kis-könyvtár

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR III/9

Nemeshegyi Péter, Isten népének szolgái

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR

Szerkesztőbizottság:

Alszeghy Zoltán (Róma) — Nagy Ferenc (Róma) — Szabó Ferenc (Róma) — Weissmahr Béla (München)

Munkatársak:

Adriányi Gábor (Bonn) — Alszeghy Zoltán (Róma) — András Imre (Bécs) — Babos István (New York) — Balás Dávid (Dallas) — Békés Gellért (Róma) — Békési István (Toronto) — Benkő Antal (Klagenfurt) — Farkasfalvy Dénes (Dallas) — Gajáry Aladár (Chur) — Gánóczy Sándor (Würzburg) — Hardy Gilbert (Dallas) — Henkey Károly (Montréal) — Horváth Tibor (Toronto) — Juhász László (Buffalo) — Kereszty Rókus (Dallas) — Mehrle Tamás (Fribourg) — Mihályi Gilbert (Chicago) — Nagy Ferenc (Róma) — Nemeshegyi Péter (Tokió) — Nemesszeghy Ervin (London) — Őrsy László (Washington) — Őry Miklós (Klagenfurt) — Somfai Béla (Toronto) — Szabó Ferenc (Róma) — Szentmártoni Mihály (Zágráb) — Varga Andor (New York) — Vass György (Innsbruck) — Veszelovszky Albin (Green Bay) — Weissmahr Béla (München)

NEMESHEGYI PÉTER

Isten népének szolgái

AZ EGYHÁZIREND TEOLÓGIÁJA

Róma 1980

A Teológiai Kiskönyvtár munkatársai különböző teológiai irányokhoz tartoznak; mindegyik saját módszerét követi, és saját nézeteit fejti ki. A szerkesztőbizottság nem törekszik arra, hogy a közös hit egységével megférő többféleséget elsimítsa, hiszen éppen az eltérő szemléletmódok egymást kiegészítő harmóniája adja meg a mai katolikus hittudomány hű képét.

Tipografia Dario Detti - Via G. Savonarola, 1 - I - 00195 Roma

I. EMBER ÉS VALLÁS
A VALLÁSI KÖZVETÍTŐK SZEREPE

Csodálatos teremtmény az ember. Teste az anyagi világ törvényeit követi, élete halandó, szervezetének működésében ugyanazok az elvek érvényesülnek, mint a legprimitívebb egysejtű állatkáéban, testalkata, ösztönei, érzékszervei, idegrendszere nem sokban különbözik az emlős állatokétól. De az anyagi világba gyökerezett és a világűr óriási méretei mellett eltörpülő ember bensejében csodálatos mélység és nagyság rejtezkedik. Az ember, minden ember, képes felismerni az igazságot, és az emberiség fáradhatatlanul növeli tudását. Az emberi ismeret titokzatos árnyéka ma már az egész óriási világmindenség legtávolabbi csillagait is elérte, és a parányi atomok sürgő-forgó világától a hatalmas csillagködök keringő orkánjáig kutatja a létezők titkait és törvényeit. A korlátokat nem ismerő *igazság* ismerete az ember egyedülálló előjoga, mely lényegesen megkülönbözteti minden más anyagi élőlénytől.

De az ember nemcsak az igazság ismeretére törekszik, hanem — talán még nagyobb buzgalommal — a *szépség* megtapasztalására és teremtésére is. Csak az ember bámulja elragadtatással a naplemente színpompáját, amikor a mély égben úszó lila felhők peremét aranyos-pirosra festi a napsugár; csak az ember szemébe gyűlik könny, amikor gyönyörködve hallgatja egy pacsirta örömének ét; csak az ember festett már történelme hajnalán is szilajul száguldó bölényeket barlanglakásának falára, faragta kőbe az egyiptomiak örökkévalóságba néző szemét, a görögök melankolikus báját; csak az ember teremtette meg az ég felé nyújtózkodó gótikus katedrálisok csoda-

világát, ragadta meg képeiben a színek és alakok szimfóniáját, adott hangot zenéjében a lét harmóniájának. Szépségben gyönyörködni, szépséget teremteni, abban lelni kedvét, ami « érdek nélkül tetszik » (Kant): ez is az ember egyedülálló kiváltsága.

De van az embernek, minden embernek, még egy vágya, amely talán az igazságra és szépre való törekvésnél is hatalmasabb. Ez: vágyakozás a *jóságra*. Jónak lenni, igazán jónak lenni, mindhalálig jónak lenni: ez az a titkos vágy, amely kiolthatatlan lángként ég minden ember szívében. Nincs nagyobb öröm az életben, mint egy igazán, gyökeresen jó emberrel találkozni, annak szeretetében melegedni, igaz megbecsülésében és önzetlen barátságában saját embervoltunk értékére ébredni. Milyen szépen illeti a magyar nyelv az ilyen jó embert az « édes » jelzővel. Édes az ilyen emberrel való találkozás íze, mint a mézé; édesebb kincs az ilyen ember számunkra minden aranynál. Az édesapa, édesanya léte neveli gyermekét testileg-lelkileg egészséges, boldog emberré; az édes barát, édes hitvestárs léte teszi boldoggá és érdemessé az ember mindennapi életét és fáradozását. És annál sincs nagyobb, tisztább, maradandóbb öröm, mint amikor mi magunk képesek vagyunk kibújni önzésünk csigaházából és igazán jó emberként viselkedni, nem azért, hogy dicsérjenek, nem azért, hogy hasznunk legyen belőle, nem is azért, hogy magunkban tetszelegjünk, hanem egyszerűen azért, mert jó jónak lenni. A jóság, az erkölcsi jóság, az önzetlen és korlátlan szeretetben csúcspontját elérő jóság: ez is az ember egyedülálló kiváltsága e világban.

Igazság, szépség, jóság: az ezekkel való viszony teszi az embert emberré. De van még egy dimenziója az embernek, amely még ennél a három csodálatos viszonynál is mélyebb és alapvetőbb. Nem más ez, mint az ember kapcsolata azzal az *Egy Valakivel*, aki minden igaz-

ság, szépség és jóság gyökere és forrása. Az ember, csak az ember teszi fel a kérdést: Ha a világmindenség olyan, mint egy szó, melynek *igaz* értelmét szellemünk felfogni képes, ki ejti ki ezt a szót? Mi az a titkos valami, ami megigéz bennünket, amikor formában, színekben, hangokban a *széppel* találkozunk, megigéz olyannyira, hogy szinte eltűnik számunkra a tér és az idő, és valami örökkévalóság zsongása vesz körül? Miért van az, hogy a *jóságot* mint feltétlen értéket, feltétlen kötelességet éljük meg, amelyért szükség esetén még életünket is fel kell áldoznunk? Miért létezik a világ? Miért létezem én? Valaki vagy valami, aki minden létnek forrása, akarja-e, hogy létezzem? hogy éljek? Tud-e rólam? Szeret-e engem? Megbocsát-e nekem, aki annyiszor választottam a hazugságot az igazság helyett, a rútat a szép helyett, a rosszat a jó helyett? Honnan jöttem? Hová megyek? Mi az értelme létemnek? Ezek azok az őskérdések, amelyek az ember — csak az ember és minden ember — legmélyebb lényegét alkotják. Az ember: kérdező lény, a végső kérdést felvető lény. Erre a végső kérdésre való válaszként született meg az emberiség tudatában az « Isten » szó.

Az igazság ismerete, a szépség művelése, a jóságra való törekvés, az Isten keresése: ez az a négy alapvonás, amely az embert emberré teszi. Az emberiségnek azt a tevékenységét, amely az igazság ismeretére irányul, *tudománynak* hívjuk; azt, amely a szépséget műveli, *művészetnek*; azt, amely a jóságra törekszik, *erkölcsnek*; azt, amely az Istennel való kapcsolatot ápolja, *vallásnak*. Tudomány, művészet, erkölcs, vallás: ezek jelentik az emberiség legnagyobb kincseit.

Ha szemrevesszük az emberi történelmet és társadalmat, és kutatjuk, hogy az emberiség miképpen ápolta ezeket a kincseket, egy érdekes jelenségre bukkanunk. Bár minden ember képes az igazságot megismerni, a

szépséget élvezni, a jóságot élni, a vallást gyakorolni, mégis vannak egyes egyének vagy csoportok, akiknek, ill. amelyeknek különös szerepük van ezeken a téreken. Minden ember képes az ismeretre, de hivatásos tudósok és kutatók az emberiségnek csak egy aránylag kis csoportját alkotják. Ők játsszák a közvetítő szerepét embertársaik számára az ismeret terén. Mennyi fáradhatatlan kísérletezésre és lángelméjű meglátásra volt szüksége Arkhimédésznek, hogy feltalálja « törvényét » (« Minden vízbe mártott test a súlyából annyit veszt, mint amennyi az általa kiszorított víz súlya »); de az ő jóvoltából most már minden elemista ismeri ezt a törvényt. Ugyanez áll még fokozottabb mértékben a szépségre is. Minden ember valamiféle formában élvezi a szépet, de az igazi, teremtő művészek az emberiségnek csak egy töredékét alkotják. Csak egy Mozart született; se előtte, se utána olyan zenét más szerezni nem tudott. De az ő jóvoltából milliók és milliók élvezik a hanggá vált könnyes mosolyt és a mindent elfogadó szeretetet. A jóság is minden ember hivatása, de teljesen, mélyen, sugárzóan jó embereket nem találunk minden utcasarkon. Az ilyen emberek lesznek az emberiség nagy nevelői, vezetői, akikből a jóság átárad másokra.

Tudomány, művészet, erkölcs *közvetítők* jóvoltából lesz az emberiség közkincsévé. Ugyanez áll, még fokozottabb mértékben, a vallásról is. A vallás, vagyis az Istennel, a Lét Ősforrásával való kapcsolat minden ember lényegéhez tartozik; de — éppen azért, mert az ember legalapvetőbb, legmélyebb, leggyökeresebb viszonyáról van szó — művelése számára fokozott mértékben van szükség közvetítőkre. Szükség van olyan emberekre, akik valamilyen okból különlegesen mély kapcsolatban álltak ezzel az Őstitokkal, és így mások számára az azzal való kapcsolat közvetítőivé válnak. Ezt a tényt az emberiség történelme is bizonyítja. Minden népnél találunk

vallást; és minden vallásnál találunk közvetítőket. E közvetítőknek szerepe azonban igen változatos. Részletes leírásukba itt nem bocsátkozhatunk, de hasznos lesz, ha szemügyre vesszük az emberiség vallástörténelmében megjelenő közvetítők négy alapvető típusát.

1. Közvetítő az, aki *megtapasztalta* az Ősvalósággal (Istennel) való *egységet*.

A legtöbb vallás történetében találkozunk oly emberekkel, akik rendkívüli módon tapasztalták meg a minden valóság gyökerén rejtőzködő Titokkal való egységet. A keresztény szóhasználatban az ilyen embereket « misztikusok »-nak szokták nevezni, és írásaik, amelyekben, dadogva és szavakat keresve, elbeszélik kifejezhetetlen élményeiket, a vallási irodalom remekművei közé tartoznak. De nemcsak a keresztény szentek között találkozunk ilyen emberekkel. India vallása, a hinduizmus, « Bráhmán »-nal, a « Lét-Bölcsesség-Öröm » csendes végtelenségével való tapasztalati egység élményén alapszik. A buddhizmus megalapítója, Sakamuni, a minden lét alapját képező örök Törvényre ébred rá « megvilágosodás »-i élményében. A sámánok « trance »-élményei a láthatatlan túlvilággal való kapcsolatot keresik.

Sokszor éveken át tartó szigorú önsanyargatás, szellemi koncentráció, böjt és imádság által készülnek ezek az emberek az ilyen élményekre, de egyhangú vallomásuk szerint az élmény maga nem emberi erőfeszítéseik eredménye. Valami nagyobb, végtelenül nagyobb Valóság veszi birtokába őket, és ők úgy érzik, hogy parányi vízcseppként merülnek el a végtelen Béke tengerében.

Hogy ezek az élmények mennyiben érvényesek; hogy valóban a Lét legmélyén rejtőzködő Őstitokkal való egybeforrásról van-e szó, vagy csupán valami lélektani jelenségről, az persze nagy kérdés, és esetről esetre kell megvizsgálni, hogy igazi misztikusokkal állunk-e szemben. De kétségtelen, hogy az ilyen vallási élménnyel meg-

áldott emberek számtalan más ember számára lettek a vallási élet közvetítőivé.

2. Közvetítő az, *akihez az Isten szólt,* és akit szavának hirdetésére *küldött.*

A zsidó, keresztény és mohamedán vallásban az ilyen embereket « prófétá »-nak nevezik. A próféta vallási élménye lényegesen különbözik a misztikusétól. A misztikus az Őstitokkal való kifejezhetetlen egység csendes békéjét éli; a próféta fülében, szívében azonban a mindent felülmúló Isten parancsszava dördül meg. Váratlanul, tiszta kegyelemként szólítja meg a prófétát a Mindenség Ura, ki megközelíthetetlen Fényben lakozik. A prófétához intézett isteni szó hivatást, küldetést ad. A próféta nekiindul, hogy mindenkinek hirdesse azt, amit az Úr szájába adott. Mint égő tűzcsóvákat szórja a próféta szavait: « Uradat Istenedet imádd, és csak neki szolgálj! Legyetek szentek, mert szent az Isten! Tartsd meg az Úr szavát, mert élő Isten az Úr! » Senki sem képezheti ki magát prófétának, senkit sem rendelhet ki a társadalom prófétának. A próféta Isten ajándéka. Az lesz próféta, akit kifürkészhetetlen kegyelmében kiválaszt az Úr.

3. Közvetítő az, aki egy *társadalomban az Istennel való nyilvános kapcsolat művelésével van megbízva.*

A vallástudomány ezt a típust « pap »-nak szokta nevezni. Szinte minden vallásban találunk ilyen papokat. Ők végzik azokat a szertartásokat, amelyekkel a társadalom és egyedei az Istent nyilvánosan tisztelik, és amelyeknek szabályos elvégzése a társadalom és az egyedek számára az Isten áldását és oltalmát biztosítja. Mutatja a vallástörténelem, hogy az ember vallásosságában az Isten iránti sóvárgás és az Isten titokzatos hatalmától való félelem párosulnak. Ösztönösen úgy érzik az emberek, hogy olyan helyekre, melyeket az istenség különös-

képpen megszentelt, nem szabad akárkinek belépnie, és hogy vannak szent illemszabályok, amelyek az istenséggel való érintkezést szabályozzák. Minél inkább kifejlődtek az ókori nagy kultúrák (Egyiptom, Mezopotámia, Kína), annál bonyolultabbá váltak azok az előírások, amelyek az istenséggel való érintkezést szabályozták. Az emberek meg voltak győződve arról, hogy ezeknek a szabályoknak a legkisebb megsértése is az imádságot hatástalanná teszi, és az istenség haragját vonja rájuk. Így hát természetes volt, hogy a társadalomban a vallási szertartások végzése annak a csoportnak kiváltságos joga lett, amely e szabályokat ismerte, és szigorú előírások megtartása által alkalmassá tette magát a szent helyek látogatására, szent cselekmények elvégzésére.

Az ilyen papok rendesen egyes szentélyek személyzetét alkották, és fő feladatuk áldozatok bemutatása, imádságok mondása, áldások adása volt. A papok külön társadalmi csoportot képeztek, különleges jogokkal és kötelességekkel voltak felruházva, és a vallási szertartások szabályait szent hagyományként őrizték. A papság számos népnél (például Indiában és Izrael népében) apáról fiúra szálló örökletes méltóság volt.

Számos kultúrában az ilyen papi csoport működése a társadalomra óriási befolyást gyakorolt, és nagyban támogatta a társadalom nyugalmát, valamint az egyes emberek lelki békéjét. De a történelem arra is nem egy példát mutat, hogy az ilyen papság elfajzott. Külsőségekbe merültek, kiváltságaikat és vagyonukat szaporították, és így már nem töltötték be az élő Istennel való találkozás közvetítőinek szerepét, hanem inkább az ilyen találkozást akadályozó fallá merevedtek. A papi működésnek ilyen elfajzását Izrael prófétái nemegyszer lángoló szavakkal ostorozták.

A papi közvetítőtípusnak azonban volt és van egy kétségtelen előnye is a prófétai típussal szemben. A pró-

fétánál mindig felmerül a kérdés, hogy valódi prófétával vagy álprófétával állunk-e szemben. A pap esetében a papi rendjét elfogadó társadalom számára ilyen kérdés nem vetődik fel. Aki az érvényes szabályok szerint a papi csoport tagja lett, az fel volt hatalmazva arra, hogy közvetítő tisztét ellássa. Az általa vezetett szertartásokon való részvétel által az emberek beleilleszkedtek a népük és Istene közötti viszony ápolásának nagy hagyományába.

4. Közvetítő az, aki saját bölcseleti kutatásai vagy misztikusok és próféták írásainak *tanulmányozása* által olyan vallási ismeretekre tesz szert, amelyek képesítik mások *tanítására.*

Az ókori görögöknél az ilyen embereket « filozófus »-nak, vagyis « a bölcsesség kedvelői »-nek nevezték. Főképp a hellenisztikus korban számos ember számára ezek a vallásos beállítottságú filozófusok lettek a vallási és erkölcsi élet vezetőivé. A prófétai kinyilatkoztatáson alapuló vallásoknál « írástudók », szentírás-magyarázók », « hittudósok » töltik be ezt a típusú közvetítő szerepet. Az ilyen típusú közvetítők néha ugyan betűrágásba és maradiságba esnek; de a történelmi lényként időben élő emberiség vallási irányítása terén felbecsülhetetlen szolgálatokat is teljesítenek.

A mondottakból világos, hogy az emberiség vallásos dimenziójának művelésében milyen nagy a vallási közvetítők szerepe. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy egy társadalom vallási életének nívója jórészt a vallási közvetítők minőségétől függ. Ha nincsenek igazi misztikusok, akiknek óriási vallási élménye felrázza embertársaikat, a vallásosság ellaposodik. Ha nem égnek köztünk a prófétai szavak, a vallásosság önbiztosító szándékkal végzett külsőségek megtartásává fajul. Ha a papság szerepét nem az emberek vallási tevékenységének előmozdításában, hanem annak kisajátításában látja, akkor az emberek legfontosabb dimenziója elkorcsosodik. Ha az

írástudók és hittudósok az eredeti misztikus élmény vagy prófétai szó élő virágpompáját száraz, préselt virággá változtatják, akkor a vallás elveszti vonzó, mozgató erejét. A vallás helyes megéléséhez kiváló vallási közvetítők szükségesek. Lássuk tehát, hogy milyen vallási közvetítők léptek fel abban a vallásban, amelyet az egy, élő, igaz Isten kinyilatkoztatása szánt az egész emberiségnek.

II: VALLÁSI KÖZVETÍTŐK IZRAEL NÉPÉBEN

Mielőtt a keresztény vallásban vizsgálnánk a közvetítő szerepét, vegyük szemügyre az ószövetségi vallásban fellépő közvetítőket.

A zsidóknál a legfontosabb vallási közvetítők a *próféta* típusához tartoznak. Első és legfontosabb közöttük: Mózes. Mint minden prófétát, úgy Mózest is nevén szólítja az élő Isten: « Mózes, Mózes! Én vagyok az Isten, atyáid Istene. Menj, elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet kivezesd Egyiptomból. Így beszélj Izrael fiaihoz: 'Aki van', az küldött hozzátok » (Kiv 3,4.6.10.14). A Másodtörvény könyve e szavakat adja Mózes ajkára: « Magam az Úr és közöttetek álltam, hogy az Úr szavait közvetítsem nektek » (5,5).

Mózes szerepe páratlan volt. « Izraelben nem támadt többé oly próféta, mint Mózes » (MTörv 34,10). De prófétákat, igazi prófétákat utána is támasztott és küldött az Isten. Sámuelt, Illést, Elizeust, Izajást, Jeremiást, Ezekielt — hogy csak a legnagyobbakat említsük. Jeremiás gyönyörűen írja le meghivatását és egyben a prófétai hivatás lényegét: « Így szólt hozzám az Úr: 'Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek; mielőtt megszülettél volna, fölszenteltelek, és prófétának rendeltelek a nemzetek javára.' Erre azt mondtam: 'Jaj,

Uram Isten! Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok'. De az Úr így válaszolt: 'Ne mondd azt, hogy ifjú vagyok, hanem menj azokhoz, akikhez küldelek, és mondd el nekik mind, amit parancsolok. Ne félj tőlük, mert veled vagyok és megoltalmazlak — az Úr mondja ezt neked'. Akkor az Úr kinyújtotta kezét, megérintette ajkamat, és így szólt hozzám: 'Nézd, ajkadra adom szavaimat' » (Jer 1,4-9).

Ezek az óriások és még annyian mások voltak Izrael népe számára az igaz istenhit, az Isten iránti feltétlen engedelmesség, az Isten iránti korlátlan bizalom hírnökei. Üstökösként jelentek meg ezek próféták, és tűntek el ismét, és sokszor a zsidók nagyon is érezték hiányukat. De volt Izrael vallásában egy másik közvetítő csoport, amely állandó jelenlétével biztosította a vallásgyakorlatok folytonosságát: az ószövetségi *papság.*

A pap héberül « kohen ». Feladatukat jól foglalja össze a Lévi törzsének adott mózesi áldás:

« Add Lévinek Urimodat,
Szeretett emberednek Tummimodat.
Tanítják Jákobot parancsaidra;
Izraelt törvényeidre.
Áldozat illatát küldik orrodba,
Oltárodra teszik az égőáldozatot. »

(MTörv 33,8.10)

« Urim » és « Tummim » sorshúzásra használt tárgyak voltak. A papok egyik feladata volt az, hogy ilyen sorshúzás által tudakolják az emberek számára az Isten akaratát (Kiv 28,30, stb.). Ez a szokás azonban az idők folyamán feledésbe ment; Izrael későbbi korában csak kivételesen találkozunk gyakorlatával. Fontosabb volt a papok « tanító » szerepe. Ők voltak a mózesi törvény hivatalos őrzői és magyarázói (MTörv 31,9-13; Mal 2,7).

Az idők múltával azonban ezt a feladatot is mindinkább mások, vagyis az « írástudók » vették át, akik a papoknál is buzgóbban olvasták, tanulmányozták és magyarázták a szentírást.

Így tehát az ószövetségi papok fő feladataként megmaradt az áldozatok bemutatása (Lev 1,7-9; 17,6; 21,6; stb.) és a nép megáldása (MTörv 10,8; stb.). A papok kizárólagos joga és kötelessége volt az oltárhoz lépni és az áldozati állat vérét arra önteni.

Izrael népének esetében a papi rendhez tartozás nem volt emberektől származó választás vagy kinevezés eredménye. Isten maga választotta ki és jelölte meg azokat, akiket papjainak szánt: Áront és nemzetségét. A Kivonulás könyve egy szép történetben fejezi ki ezt. Isten parancsára minden törzs egy-egy botot tesz este az Úr Sátorába. A Lévi törzs botjára Áron nevét vésik. « Annak botja, akit kiválasztok, kihajt » — jelenti ki az Úr. És « mire Mózes másnap reggel belépett a törvény sátrába, lám, Áron botja, Lévi törzsének botja hajtott ki: rügyet fakasztott, virágba borult és mandulát érlelt » (Kiv 17,17-23).

Az ószövetségi papság apáról fiúra szálló hivatal volt. Amikor a fiúk elérték a megfelelő kort, különféle szertartások: kézfeltétel (Szám 8,9-11), áldozati állatok vérével való megkenés (Lev 8,23-24), olajjal való felkenés (Kiv 29,7; 30,30; 40,12-15) által « iktatták be », « szentelték fel » őket a papi szolgálatra (Kiv 28,41; 29,44). « A pap Istennek van szentelve. Tekintsd hát szentnek, mivel ő mutatja be az áldozatot Istennek » — mondja a Leviták könyve (21,7-8).

Nem bocsátkozhatunk itt az ószövetségi papság bonyolult történelmének tárgyalásába. Sok kérdés még tisztázásra vár. Főképp az úgynevezett « leviták » és az Áron nemzedékéből származó papok viszonyának törté-

nete homályos. Írjuk csak le röviden, hogy milyen volt a helyzet Jézus korában.

A papok száma ekkor körülbelül 7000-re, a levitáké 9000-re rúgott. Csoportokra osztva a jeruzsálemi templomban végeztek szolgálatot. A papok fő feladata az ünnepi és mindennapi áldozati szertartások végzése volt. A leviták kisegítő szolgálatokat végeztek a templomban. A papság élén a Krisztus előtti V. századtól kezdve a főpap állt. Nagy kiváltsága volt az, hogy egyedül ő léphetett be évenként egyszer az « engesztelés napján » a Szentek Szentjébe, hogy azt meghintse az áldozatok vérével, és kiejtse az Úr szent nevét, amelyet a héber szentírásban a YHWH betűk jeleznek (Lev 16,1-34). Ő volt a papokból, írástudókból és a nép véneiből álló főtanács elnöke, amely a római megszállás alatt a zsidók legmagasabb önkormányzati szervét jelentette.

Izrael népének vallási életében a papság kétségkívül igen nagy szerepet játszott. Az Isten által beiktatott papság működése ébren tartotta az emberekben a szent szövetség emlékét és az Isten fönséges méltóságának tudatát. Ugyanakkor a nép érezte, hogy a szent szertartások hűséges elvégzése mint állandó « emlékeztető » száll az Isten felé, és leesdi az Úr irgalmát és oltalmát. De épp itt tűnt ki a papi intézménnyel járó veszély is. A jeruzsálemi templom fényes szertartásai nemegyszer elfeledtették azt, hogy az Isten elsősorban nem a külső szertartások pompáját, hanem az emberek szívét nézi. A lélektelen szertartásokba fulladt vallásosság ellen emelték fel tiltakozó szavukat a próféták. Ózeás szerint így szól az Úr: « Nem az áldozat kell nekem, hanem a szeretet, nem az égőáldozat, hanem Isten ismerete » (6,6).

Tévedés volna a próféták ilyen szavait úgy értelmezni, mintha teljesen elvetették volna az áldozatok és egyéb vallási szertartások szerepét. Buzgó izraeliták voltak ők, akiknek számára Mózes törvénye az Isten szava volt.

Ők lángoló szavaikkal csak a szertartásoskodás nagy veszélyét akarták kipellengérezni: elmerülni a külsőségekben, és elfelejteni a lényeget; ajakkal, kézzel az Istent dicsérni, és szívünkben távol állni tőle. Nem tagadható, hogy az ószövetségi papság végül is ennek a veszélynek áldozata lett. Mikor megjelent Izraelben Istennek a prófétáknál is nagyobb végső Kinyilatkoztatója, a hagyományaikhoz, jogaikhoz, hatalmukhoz, szokásaikhoz ragaszkodó papok elvetették és halálra ítélték őt. Ezzel az ószövetségi papság elvesztette szerepét az üdvtörténetben. Mikor pedig Kr.u.70-ben Titusz római légiói földig lerombolták a jeruzsálemi templomot, ennek a papságnak társadalmi szerepe is megszűnt. A zsidó vallás túlélte Jeruzsálem pusztulását, de ettől kezdve vallási vezetői már nem a papok, hanem egyedül csak a « rabbik », vagyis a farizeus párthoz tartozó írástudók voltak.

Izrael vallási közvetítőiről szólván röviden meg kell emlékeznünk a *királyok* szerepéről is. Izrael első királyait az Isten választotta, és Isten parancsára Sámuel kente fel őket olajjal királlyá (1Sám 9,16-17; 16,1-13). Dávid és Salamon kivételes alkalmakkor, úgy látszik, papi működéseket is végeztek: áldozatot mutattak be, és megáldották a népet (2Sám 6,13-18; 1Kir 12,33; 2Kir 16,12-15). Azonban Izrael és Júda királyainak szerepe, egy-két kivétellel, vallási téren inkább káros volt, mint hasznos. Áldozatul estek a hatalom kísértésének, « magukat legeltették » és nem a nyájat (Ez 34,2-3), és elfordították a nép szívét Istenétől.

Próféták, papok, királyok, írástudók: ezek voltak Izrael népének vallási közvetítői. De az ószövetségi kor végén a próféták elhallgattak, a papok szertartásaikba merültek, a rossz emlékű királyok eltűntek, az írástudók kicsinyes betűrágással foglalkoztak. A nép, a szegény nép pedig várta, várta, hogy jöjjön egy új Közvetítő, aki meghozza az Isten országát. A Másodtörvény könyve

szerint Mózes így szólt: « Neked prófétát támaszt az Úr, körödből, testvéreid közül, mint engem; őrá hallgassatok » (18,13). Jézus korában sokan ezt a « prófétát » várták, mint Isten akaratának végső kinyilatkoztatóját. Dávidnak Isten megígérte Nátán próféta által: « Az Úr naggyá tesz, s házat (vagyis nemzetséget, dinasztiát) épít neked az Úr. Házad és királyságod örökre fennmarad színem előtt, trónod örökre szilárd marad » (2Sám 7,11.16). Dávid méltatlan örökösei eltűntek a történelem színpadáról, és csak ürességet és várakozást hagytak maguk után. « Egyetlen pásztort rendelek fölétjük, aki majd legelteti őket: szolgámat, Dávidot. Ő legelteti őket, és ő lesz a pásztoruk. Én, az Úr, leszek Istenük, és szolgám, Dávid lesz a vezér » (Ez 34,23-24). Ezekiel próféta e szavai szerint várva várták a zsidók Dávid fiát, az új Dávidot, Isten fölkentjét, a Messiást. Akik a jeruzsálemi papság világias romlottságán megbotránkoztak, főképp a Qumránba vonult esszének, egy Istentől küldött ideális főpap megjelenésére is vártak, és tőle remélték Izrael felvirágoztatását.

A végső próféta, az örök király, a szent főpap: ilyen formában vagy formákban várták a zsidók üdvözítőjüket, aki már nemcsak az ő üdvözítőjük lesz, hanem « igazságot visz a nemzeteknek » (Iz 42,1).mint a « nemzetek világossága » (Iz 42,6).

A zsidó nép nemcsak a saját maga javára választott nép; hivatása a világ üdvösségének szolgálata. Ezzel a hivatással kapcsolatban kell megemlékeznünk az ószövetségi Szentírás még egy fontos gondolatáról. A Kivonulás könyvében állnak a következő mély értelmű szavak: « Az Úr így szólt: Az összes népek között különleges tulajdonommá teszlek benneteket, hiszen az egész föld az enyém. Papoknak királysága és szent népem lesztek » (19,5-6). Izajás ugyanezt a gondolatot a következőképpen fejezi ki: « Benneteket az Úr papjainak hívnak,

és így neveznek: Istenünk szolgái » (61,6). A választott nép valamennyi tagját megilleti tehát a « pap » (kohen) név. Nem azt akarja ezzel mondani a Szentírás, hogy az Áron-nemzedékbeli papoknak ne volnának kizárólagos jogaik és kötelességeik. Hiszen Mózes könyvei nagyon is hangsúlyozzák, hogy kizárólag « Áronnak és fiainak » feladata, hogy « Izrael fiai nevében ellássák a megnyilatkozás sátorának szolgálatát » (Szám 8,19; vö. Szám 16,1-17,5). Az egész nép papi mivoltának az az értelme, hogy Izrael szent, választott nép, az Istené, és létértelme az Istent dicsérni és irgalmáról tanúskodni.

Kifejezi-e azt is ez a cím, hogy Izrael egész népe vallási közvetítő a világ nemzetei számára? A héber szentírás e szövegének szerzője valószínűleg még nem jutott erre a gondolatra. De az idő haladtával az ebben a címben rejlő mag kihajtott. Az ókorban készült görög szentírásfordítás Kiv 19,6-ot így fordítja: « Királyi palota lesztek, papok nemzetsége és szent népem ». A Jézussal egykorú zsidó bölcsész, Philón pedig a következő magyarázatot fűzi e szöveghez: « A zsidó nép ugyanazt a szerepet tölti be az egész emberiség javára, mint amelyet a pap tölt be a társadalomban. Vagyis a zsidó nép az egész emberi nemért imádkozik, tart vallási ünnepeket, mutat be első áldozatokat, és imádja Őt, aki az egyedüli igaz Isten. A zsidók tehát a saját nevükben is imádják az Urat, és azok nevében is, akik elhagyták az Istent megillető imádás végzését » (Spec.leg.II,116-7). Minden kiválasztás: küldetés; minden kegyelem a másokért való szolgálatra hív. A választott nép papi imái az egész világot ölelik át, az egész világnak közvetítik az Isten kegyelmét. De hogy ez a hivatás valóra váljék, szükség volt arra, hogy Ábrahám népéből megszülessék az, akire nemcsak Izrael, hanem az egész világ várt: az egyetlen Közvetítő.

III. AZ EGYETLEN KÖZVETÍTŐ: JÉZUS KRISZTUS

« Egy az Isten, s egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Krisztus Jézus » (1Tim 2,5): ez a hit a kereszténység lényege.

Ez az « ember Jézus » az Isten *Választottja* (1Pét 2,4), az Isten *Küldöttje* (Lk 4,18). Éspedig nem csupán olyan értelemben « választott » és « küldött », mint a próféták. Ő Isten végérvényes *kinyilatkoztatója*, és ezért végtelenül felülmúl minden prófétát: « Azelőtt Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez. Ebben a végső korszakban a Fia által beszélt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett, hiszen a világot is általa teremtette » (Zsid 1,1).

Az Atyaisten örök Igéje (Jn 1,1), örökké az Atya kebelén élő « egyszülött Fiú » (Jn 1,18), « érettünk emberekért és a mi üdvösségünkért fogantatott Szentlélektől, születék Szűz Máriától, és emberré lett ». Jézus Krisztus a mi Urunk, a mi Istenünk; benne lett végérvényes valóság számunkra az Isten szeretete. Az ő tettei, szavai, egész élete mutatják meg nekünk, hogy milyen az Isten, mennyire szeret az Isten, mit tett értünk az Isten, és hogy milyen az az ember, akiben tükröződik az Isten (Lk 4,18.43; 9,36; Jn 1,18; 3,17.34; 1Jn 4,9-14, stb.). Ezért ő az « egyetlen *Tanítónk* » (Mt 23,10). Az ő szavai « örök életet adó tanítás » (Jn 6,68). Csak ő « ismeri » igazán az Atyát, és mi emberek csak az ő « kinyilatkoztatása » által ismerhetjük meg az Isten szívét (Mt 11,27). Ezért igaz az, amit Jézus mond: « Az ég és a föld elmúlnak, de az én szavaim nem múlnak el » (Mk 13,31). Nem múlnak el sem szavai, sem tettei, sem léte, mert egész léte által nyilvánítja ki Jézus minden ember számára a végső kinyilatkoztatást: « velünk van

az Isten, hogy kimentsen a bűn és halál sötétségéből, és feltámasszon az örök életre » (DV 5).

Jézusnak ez a kinyilakoztató, « tanítói » működése hasonlít a próféták közvetítő szerepéhez, de lényegesen meghaladja azt. Jézus nemcsak egyes isteni szavakat közölt velünk, hanem egész léte hozzánk intézett isteni szó: az Isten szeretetének megtestesülése.

Jézus élete, tanítása, halála és feltámadása által « egybegyűjti » az « Isten szétszóródott gyermekeit » (Jn 11,52). Ő az egyetlen « jó *Pásztor* », aki életáldozata által egy akolba gyűjti Isten bárányait (Jn 10,11-18), az ő bárányait (Jn 21,15-17). Jézusnak ez az egységesítő, jó pásztori tevékenysége, a tanító hivatal mellett Jézusnak második hivatala. Ő a « Királyok Királya és Urak Ura » (Jel 19,16). Ő az, aki « mindenkit magához vonz » (Jn 12,32), és népének élén halad, hogy bevezesse őket az örök béke országába.

Jézusnak ez a szerepe hasonlít az Istentől felkent izraeli királyok közvetítő szerepéhez, de lényegesen felülmúlja azt. Jézus nem földi hatalmi eszközökkel, fegyverrel, erőszakkal egyesíti népét, hanem úgy, hogy halála és feltámadása által az új emberiség középpontjává lesz, szívünkbe önti Szentlelkét, belevonz az Isten iránti és egymás iránti szeret örvényébe, és így kibékít bennünket Istennel, magunkkal, másokkal.

Jézusnak ez az egységesítő tevékenysége életének feláldozása által valósul meg. Itt tűnik fel üdvözítő hivatalának egy harmadik oldala: Jézus papsága. A Zsidókhoz írt levél nem győzi eléggé hangoztatni, hogy Jézus az új szövetség egyetlen *papja*. Az ószövetségi zsidó nép törvénye szerint Jézus nem tartozott a papsághoz. Ő nem Lévi törzséből, Áron nemzetségéből származott, hanem Júda törzséből, Dávid házából. Így Jézusnak nem volt feladata az ószövetségi áldozati szertartások végzése. De mégis: éppen Jézus volt az, aki bemu-

tatta azt az egyetlen, tökéletes áldozatot, amelynek az ószövetségi áldozatok csak halvány előképei voltak. Jézus nem állatok vérét áldozta Istennek, hanem saját életét. Így lett ő saját maga az új és örök szövetség egyetlen áldozata (Mk 14,20-24; Jn 10,18). Keresztha-lála volt az a vértanúság, amely tökéletesen kifejezte nemcsak az Atyaisten szeretetét miirántunk (Jn 3,16), hanem az ember Jézus tökéletes, engedelmes szeretetét is az Atya iránt (Jn 14,31). Az Isten iránti engedelmes szeretet kifejezése minden áldozatbemutatás végső értelme. A keresztre feszített Jézus, mint az egész emberiség képviselője, végérvényesen és tökéletesen fejezte ki ezt a szeretetet. Az Atya pedig elfogadta Fiának áldozatát azáltal, hogy feltámasztotta őt, és betöltötte egész emberségét az isteni szeretet és élet teljességével, és így minden ember számára az isteni szeretetet és életet közvetítő Szentlélek küldetésének forrásává tette (vö. Róm 3,21-26; 8,3; 1Kor 5,7; 2Kor 5,21; Ef 5,2; stb.).

Áldozatbemutatás: papi tevékenység. Ezért főpapunk Jézus (Zsid 8,1; 10,21). Jézust ebbe a papi hivatalba az Atyaisten iktatta be, ki így szól hozzá: « A Fiam vagy, ma szültelek », « Pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint » (Zsid 5,5-6; vö. Zsolt 2,7; 110,4). Jézus nem valami emberi családból való származás, vagy valami beiktató szertartás által lett pappá, hanem azáltal, hogy mint Isten Fia emberré lett: « Áldozatot és ajándékot nem kívántál, de emberi testet adtál nekem. Nem kedves előtted az engesztelő és égőáldozat. Ezért így szóltam: Nézd, megyek, Istenem, hogy teljesítsem akaratodat » (Zsid 10,5-7). A Teremtés könyvében hirtelen megjelenő és a zsidó nép ősatyját, Ábrahámot megáldó « pap », Melkizedek alakja (Ter 14,17-20) ennek az új Főpapnak előképe.

Jézus áldozatbemutató papságát azáltal gyakorolja, hogy saját életét áldozza fel hivatásának betöltése végett.

Így hatolt be a mennybe (Zsid 9,11.24), és foglal helyet az Isten jobbján (Zsid 1,3; 8,1), « hogy most az Isten színe előtt közbenjárjon értünk » (Zsid 9,24). Így éri el számunkra Jézus azt, amit az ószövetségi papok és áldozataik nem voltak képesek elérni: véglegesen megtisztít bennünket a bűntől, és egyesít Istennel (Zsid 1,3; 9,26; 10,18). Jézus « egyetlen áldozattal örökké tökéletessé tette a megszenteltelteket » (Zsid 10,14). Ő lett számunkra « az élethez vezető új út » (Zsid 10,20); általa léphetünk be az Isten « nyugalmának országába » (Zsid 4,10-11).

Egyetlen közvetítőnk, Jézus, hármas — vagyis tanítói, pásztori és papi — működését semmi sem fejezi ki jobban, mint az « Úr vacsorája » (1Kor 11,20). Krisztus maga a Szentlélek erejével teszi számunkra valósággá nap nap után ezt a « húsvéti lakomát ». Megjelenvén közöttünk a kenyér és bor színe alatt, újra szemünk elé állítja azt a tényt, hogy « úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen » (Jn 3,16). A szentáldozáskor a jó Pásztor saját testével és vérével táplálja bárányait, hogy őbenne mindnyájan « egy testté » váljanak (1Kor 10,17). Mint szentségi áldozat válik életünk forrásává, hogy áldozatában részesülve mi is egész életünket « élő, szent, Istennek tetsző áldozatként » (Róm 12,1) adhassuk az Istennek. Így leszünk mi, akik hiszünk az Isten megtestesült szeretetében, egy testté, egy lélekké, « az egész megváltott emberiség egyetemes áldozatává » (Ágoston).

IV. ISTEN NÉPE: KRISZTUS EGYHÁZA

Jézus Krisztus egyetlen tanítónk, egyetlen pásztorunk, egyetlen főpapunk. Ő az új szövetség egyetlen közvetítője. De ez a közvetítő nem akadályozza meg az

Istennel való *közvetlen* kapcsolatot. Ellenkezőleg, csakis ő teszi lehetővé azt: « Senki sem juthat el az Atyához, csak általam » (Jn 14,6). Ha hiszünk benne, ha befogadván őt egyesülünk vele, ha papi áldozatának gyümölcseként mi is az Isten szeretetének és az egymás iránti szeretetnek áldozzuk életünket, Krisztus « révén szabad utunk van az egy Lélekben az Atyához » (Ef 2,18). Az ószövetségben csak a főpap léphetett be a függöny mögé a Szentek Szentjébe. De Jézus halálakor ez a függöny « kettéhasadt, felülről egészen az aljáig » Mt 27,51). Az út szabad: beléphetünk az Isten hajlékába.

Jézus az Istennel való közvetlen kapcsolatot közvetítő szerepét most is *saját maga hajtja végre*. Mert ő él, Atyjánál van, *és* velünk van. Ma is ő egyetlen Tanítónk. Nincs más evangélium, mint az ő halálának és feltámadásának evangéliuma. Ő küldi ma is a Szentlelket szívünkbe, hogy fényében részesülve Jézust hittel Urunknak valljuk (1Kor 12,3). Jézus most is jó pásztorként ismeri juhait, és nevükön szólítja őket (Jn 10,3.14). Jézus most is bennünk él és imádkozik, hogy a Szentlélektől áttüzesített egész létünk a szeretet lángjával égjen Istenért és az emberekért.

Isten népének, Krisztus Egyházának ezt az állapotát gyönyörűen írja le Szent Péter első levele. Krisztus az Istentől választott élő alapkő. Mi mint « élő kövek » épülünk rá « lelki (vagyis a Szentlélek által betöltött) házzá, szent papsággá, hogy Istennek tetsző lelki áldozatokat » (vagyis Jézus útján járó egész életünket) mutassunk be az Istennek « Jézus Krisztus által » (2,4-5). Ezért Krisztus Egyházát illetik meg most mindazok a címek, amelyek az ószövetségi választott nép legnagyobb kiváltságait jelezték:

« Ti választott nemzetség,
királyi papság,
tulajdonul kiválasztott nép vagytok,

hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságára » (2,9).

Az egyetlen, végső Kinyilatkoztatóval, Jézussal egyesülve, a Szentlélektől megvilágosítva, *valamennyi keresztény* arra hivatott, hogy a világnak hirdesse Isten dicsőségét, és számot adjon reményünk alapjáról (1P 3,15). Az egyetlen Pásztor egyesítő ereje által valamennyi keresztény hivatott arra, hogy az Atyában és Fiúban eggyé legyen, mint ahogy az Atya és a Fiú egy (Jn 17,11.21). Az egyetlen Főpap által minden keresztény számára megnyílt az út az Istenhez; szeretettel elfogadott szenvedéseink az Egyház és az emberiség javára « egészítik ki azt, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik » (Kol 2,24); mindnyájunk áldozatos szeretetegysége lesz az a jel, amely elhiteti a világgal, hogy az Atya küldte Jézust mint mindnyájunk üdvözítőjét és éltetőjét (Jn 17,21).

Mi keresztények « Krisztusból eredünk, Krisztus által élünk, Krisztus felé haladunk » (LG 3). A keresztények tevékenységei és az Egyház egész szervezete arra szolgál, hogy ezt az alapvető tényt fejezze ki és valósítsa meg.

V. ISTEN NÉPÉNEK SZOLGÁI AZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS SZERINT

Jézus híveinek élete: egymásért való élet. « Senki közülünk nem él önmagának, és senki nem hal meg önmagának » (Róm 14,7). Az Istenért élünk, Krisztusért élünk (2Kor 5,15), és ezért: egymásért élünk. Mert a szeretet oszthatatlan. Akinek az az alapbeállítottsága, hogy nem önmagáért, hanem az Istenért él, az az Isten szeretetével fordul a világ és az emberek felé. Ezért hangoztatja a Szentírás, hogy az Isten természetes és

természetfeletti adományai mind azért adatnak, hogy mások javára használjuk azokat. « A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele » — mondja Pál (1Kor 12,7). Minden isteni adomány egyben *szolgálat* (diakonia), amelynek az a célja, hogy Krisztus Teste, az Egyház felépüljön a szeretetben (Ef 4,12-16).

Az Isten végtelen bőkezűségének jóvoltából ajándékai és az azokból eredő szolgálatok sokfélék. Pál az emberi test sokféle szervének működéséhez hasonlítja a keresztények szolgálatainak ezt a változatosságát (1Kor 12,12-31). Mint ahogy különböző hangok összecsengéséből születik a harmónia, mint ahogy a japán kert homokjának, szikláinak, fenyőjének, bambuszának, mohájának változatos színárnyalataiból születik annak páratlan szépsége, úgy Isten népe is változatos hangokból és színekből szőtt szimfónia. De persze csak akkor lesz ez így, ha ezek a színek és hangok Jézusból forrásoznak, a Szentlélektől erednek, és a kölcsönös szeretetből fakadó szolgálattá lesznek.

Azok között a sokféle adományok és szolgálatok között, amelyekkel Isten Egyházát gazdagítja, van egy csoport, mely különösen fontos szerepet játszik avégből, hogy az Egyház Krisztusból eredő, Krisztus által élő, Krisztus felé haladó lényegét megvalósítsa. Ez Isten népe « szolgáinak » csoportja. Jézus maga teremtette meg ezt a csoportok az *apostolok* választása által, és azt kívánta, hogy annak szolgálata a világ végéig folytatódjék. Hogy jól megértsük ennek a csoportnak szerepét, vegyük szemügyre az újszövetségi Szentírást, és vizsgáljuk meg, hogy miként született és alakult tovább ez a csoport. Három alfejezetben tárgyaljuk ezt a kérdést: (1) Jézus és az apostolok, (2) az apostolok és munkatársaik, (3) átmenet az apostolok korától az apostolok utáni korba.

(1) *Jézus és az apostolok*

Jézus egy este fölment egy hegyre, és virrasztva imádságban töltötte az egész éjszakát (Mk 3,13; Lk 6,12). Hajnalkor nevükön szólítva kiválasztott tizenkét férfit tanítványai közül, és a « tizenkettő » csoportjává tette őket. Feladatuk az volt, hogy Jézus « társai legyenek, s hogy elküldje őket hirdetni az evangéliumot » (Mk 3,13-14). Az Egyház ezeket a férfiakat « apostol »-nak hívta, ami görögül annyit jelent, hogy « küldött ». Jézus által választatni, Jézus társának lenni, Jézus küldetésében járni: ez az apostoli szolgálat lényege.

Az ószövetségi választott nép tizenkét törzsből álló nemzet volt. De ez a nép nem ismerte el Üdvözítőjét. A Jézus által rendelt tizenkét apostol a Jézuson alapuló új választott nép jelképe. Jézus még földi élete alatt kiküldte egyszer az apostolokat Izrael népéhez az evangélium hirdetésére. Mintegy visszhangja voltak Jézus szavának, meghosszabbítói Jézus csodatevő kezének. « Aki befogad titeket, engem fogad be, aki pedig engem fogad be, azt fogadja be, aki engem küldött » (Mt 10,40) — hagyta meg nekik Jézus.

Feltámadása után Jézus újból megjelenik a Júdás árulása után megmaradt tizenegy apostolnak, és most már nemcsak Izrael fiaihoz, hanem minden néphez küldi őket. Feladatuk: minden népet Jézus tanítványává tenni, a hivőket megkeresztelni, mindenkit Jézus parancsainak megtartására tanítani. « S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig » — teszi hozzá az Úr (Mt 28,19-20; Mk 16,15-16; Lk 24,44-51; Jn 20,19-23; Csel 1,7-8).

A feltámadt Jézus nemcsak a tizenegy apostolnak jelent meg, hanem másoknak is, és ezek közül egyeseket szintén « küldött », hogy feltámadásának tanúi legyenek. Ez történt például Szent Pál esetében. Pál nagyon hangoztatja, hogy a feltámadt Úr küldetése alapján ő « meg-

hívott apostol » (Róm 1,1), és a Krisztus által neki adott tisztség semmivel sem marad el a többi apostol hivatala mögött (Gal 1,1; Kol 1,1; 1Kor 9,1; 15,9). De ő is nagy súlyt helyezett arra, hogy összhangban legyen Péterrel és a többi apostollal. Ezért ment fel Jeruzsálembe, hogy összevesse tanításukkal az evangéliumot, amelyet maga hirdetett a pogányoknak, nehogy fáradozása « hiábavaló legyen » (Gal 2,2).

Az Apostolok Cselekedeteiből és Pál leveleiből jól látjuk, hogy az apostolok miképpen fogták fel szolgálatukat, és hogy az ősegyház minek tekintette őket. A keresztények meg voltak győződve arról, hogy maga az Isten, maga az Úr Krisztus adta az apostolokat drága kincsként az Egyháznak (1Kor 12,18; Ef 4,11). Az Egyház « szegletköve » kétségkívül Krisztus. Krisztus apostolai: az erre a szegletkőre épült « alapozás ». Az Egyház rajtuk nyugszik (Ef 2,20; Jel 21,14).

Az apostolok ezt a feladatukat elsősorban az *evangélium hirdetése* által valósítják meg. Krisztus küldetésében járván hirdetik az élet igéit. « Maga az Isten int benneteket általunk » (2Kor 5,20) — mondja Pál. Minden népnek és nemzetnek hirdetik a krisztusi örömhírt, a megtért hivőket pedig tanítják, hogy Krisztus nyomában járjanak (Csel 2,14-42; 3,12-26; 6,4; 10,34-43; 20,24; 1Kor 1,17; 9,16; 2Kor 2,17; Gal 1,16; Ef 3,8; 1Tessz 2,13; stb.).

Az igehirdetés mellett az apostolok második fontos működése az újonnan alapított egyházközségek *vezetése* és irányítása (Csel 4,35.37; 6,2.4; 8,14-17; 9,27; 15,2. 22-23; 1Tessz 4,11; 2Tessz 3,4-14; 1Kor 5,4-5; 6,1-11; 7,10.17; 11,7.34; 16,1; stb.). Főképp Pál leveleiből láthatjuk, hogy bár apostoli hatalmát sohasem gyakorolja önkényesen, bár mindig igyekszik meggyőzni a híveket rendelkezéseinek helyességéről, és a hívek kezdeményezéseit és tevékenységét nagyon is pártolja, nem habozik

« hatalmára » hivatkozni (2Kor 10,8; 13,10) és « parancsot » adni (1Kor 11,17; 1Tessz 4,11; 2 Tessz 3,4-12), amikor a keresztény közösségek életének fontos kérdéseiről van szó.

Az apostolok teljes tudatában voltak megbízatásuk fontosságának. Ők voltak az « egyetlen Közvetítő » hivatalos szócsövei, általuk gyűjtötte egybe a jó Pásztor az Isten szétszóródott gyermekeit. De hivatásuk nagysága bennük nem vezetett gőgös önteltséghez. Az a cím, amellyel legszívesebben fejezték ki hivatalukat: « szolga » (dúlosz) és « szolgálat » (diakonia). Az apostolok « Krisztus szolgái » (Róm 1,1; 1Kor 3,5; 4,1; Gal 1,10; Filem 1,1), a « hívek szolgái » (2Kor 4,5). Feladatuk « a Lélek szolgálata » (2Kor 3,8), « Isten (üdvözítő) igazságosságának szolgálata » (2Kor 3,9), « a kiengesztelődés szolgálata » (2Kor 5,18), « az Isten kegyelmét hirdető evangéliumról való tanúskodás szolgálata » (Csel 20,24). Mint ahogy Jézus « nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon », úgy az apostolnak is az a feladata, hogy « mindenkinek a szolgája legyen » (Mk 10,43-44; Lk 22,25-27; Jn 13,12-17). Egyetlen dicsőségük az, hogy úgy tekintsék őket az emberek, mint « Krisztus szolgáit és Isten titkainak hűséges gondnokait » (1Kor 4,1-2).

(2) *Az apostolok és munkatársaik*

Az apostolok mint Krisztus feltámadásának hivatalos tanúi a kereszténység elterjedésében óriási szerepet játszottak. De látjuk a Szentírásban, hogy munkájukban nem álltak egyedül. Vezetésük alatt számosan osztozkodtak az evangélium terjesztésének és az újonnan született egyházközségek kormányzásának feladatában. A keresztények az apostoloknak ezeket a buzgó munkatársait is

Isten és Krisztus által adott drága kincsnek tekintették (1Kor 12,28; Ef 4,11).

Ezek között a munkatársak között fontos szerepet játszottak az úgynevezett «*próféták*» és «*tanítók*». A «próféták» olyan keresztények voltak, akik a Szentlélektől ihletve tettek kijelentéseket, amelyekkel a krisztusi evangélium követelményét alkalmazták a gyakorlati élet kérdéseire. A « tanítók »-nak pedig az volt a feladatuk, hogy, főképp az ószövetségi szentírás mélyebb értelmének feltárása által, vezessék el a kereszténveket Jézus személyének és a keresztény életnek helyes megértésére (Csel 13,1; 1Kor 12,10,29). Ezek a próféták és tanítók nemegyszer vándorútra is keltek, és így járultak hozzá ahhoz, hogy « az Úr szava terjedjen és dicsőségre jusson » (2Tessz 3,1). Sajnos, működésük részleteiről alig tudunk valamit. Leginkább még annak a csoportnak tevékenységét ismerjük, amely Pált kísérte apostoli útjain. Ezeknek a munkatársaknak a nevét is tudjuk Pál leveleiből: Timóteus, Titusz, Epafroditusz, Tichikus, Onezimusz, Kelemen, Márk, Lukács stb. Pál maga « munkatársainak » nevezi őket (Róm 16,21; Fil 2,25; 4,3; Filem 24). Ők is « Isten szolgái Krisztus evangéliumának hirdetésében » (1Tessz 3,2).

Az ilyen mozgékony csoporton kívül természetesen szükség volt az újonnan alapított egyházközségekben állandóan tartózkodó *helyi vezetőkre* is. Róluk sokszor esik említés az újszövetségi szentírásban.

A kereszténnyé lett zsidókból álló egyházközségek vezetőségét « *presbiterek* testületének » nevezték. A görög presbiter szó « idős embert » jelent. A héber « zaqen » szó fordítása ez. A zsidóknál régtől fogva ilyen « zaqen »-ek testülete alkotta a közösséget vezetőségét. A magyar szentírásfordítás « vének »-nek nevezi őket, de nem szükségképpen vén emberekről van szó, hanem tekintélyes és bölcs férfiakról, akik a közösség ügyes-

bajos dolgait intézik (vö. Szám 11,16-30). Bírói hatalommal rendelkeztek, és így irányították a zsidók vallási és polgári életét.

Amikor keresztény hitre tért zsidók egyházközségének megszervezésére került a sor, az első keresztények természetszerűleg ezt a szervezeti formát alkalmazták. Látjuk az Apostolok Cselekedeteiből, hogy a jeruzsálemi egyház vezetésében az apostolok és Jakab mellett presbiterek is részt vesznek (Csel 11,30; 15,2.6.22-23.28; 16, 4.14; 21,8), és más városokban is a kereszténnyé lett zsidókból álló egyházközségekben presbiterek működtek (Jak 5,13).

A jeruzsálemi egyházban történt egy fontos esemény, amelynek a kereszténység jövője szempontjából nagy hatása lett. Az ügy egy jelentéktelennek látszó « zúgolódásból » keletkezett. A zsidó nemzetiségű, de görög anyanyelvű jeruzsálemi keresztények csoportja emelt panaszt amiatt, hogy az alamizsnaosztáskor az ő csoportjukhoz tartozó özvegyeket elhanyagolják. Az apostolok erre összehívták a híveket, és felszólították őket, hogy szemeljenek ki « hét jóhírben álló, Lélekkel eltelt bölcs férfit » az alamizsnaosztás intézésére. A hét választottat a hívek az apostolok elé vezették, és az apostolok « imádkoztak, és rájuk tették kezüket » (Csel 6,1-6). A hét férfi közül az első István, és valamennyi neve görög. Így valószínű, hogy ők a görög anyanyelvű hívek csoportjának képviselői. Amint az Apostolok Cselekedeteiből látjuk, működésük nem korlátozódott alamizsnaosztásra, hanem az ősegyház buzgó hithirdetői lettek.

Működésüknek nagy szerepe volt abban, hogy a kereszténység túlnőtt a mózesi törvény szűk keretén, és Isten akarata szerint világvallás lett belőle. Egy elterjedt vélemény szerint ők heten voltak az első diakónusok. De a Szentírás nem nevezi őket diakónusnak, és már Aranyszájú Szent János is úgy vélekedett, hogy az ő

esetükben nem a később « diakónus »-nak nevezett egyházi rendről van szó. Néhány modern szentírástudóssal inkább úgy mondhatnánk, hogy ők heten a görögül beszélő jeruzsélemi hívek számára rendelt presbiterek voltak. Érdekes megfigyelni, hogy az Egyház szinte ösztönösen milyen elveket követett, amikor az apostolok mellé ilyen munkatársakat rendelt. A szolgálatra rendeltnek (1) Lélekkel eltelt embernek kell lennie, (2) a hívek közössége működik közre kijelölésénél, (3) a Jézus által küldött apostolok iktatják hivatalba imával és kézföltétellel.

A pogányokból megtért keresztényekből álló egyházközségek szervezetére vonatkozólag főképp Pál leveleiből meríthetünk adatokat. A « presbiter » szó nem fordul elő Pál korábbi leveleiben, de ha figyelemmel olvassuk ezeket a leveleket, észrevesszük, hogy a Pál által alapított egyházközségekben is létezett a felelős helyi vezetők csoportja. Csak nem létezett még egy közös hivatali megjelölés.

A Tesszalonikaiakhoz írt levélben Pál « vezetők »-nek (proisztamenoi — szó szerint fordítva: « élen állók ») nevezi ezeket, és buzdítja a híveket, hogy becsüljék meg és szeressék őket, hiszen ők « fáradoznak » a hívek érdekében, és « intik » őket (1Tessz 5,12-13). Ezek a szavak jól mutatják, hogy Pál úgy tekintette ezeket a vezetőket, mint akik az ő saját apostoli « fáradozásaiban » (1Kor 15,10) részesednek.

A Korintusiakhoz írt első levélben Pál Sztefanászról tesz említést aki « a szentek szolgálatára adta magát », és inti a híveket, hogy « engedelmeskedjenek » (hüpotasszészthe) neki (1Kor 16,15-16).

Ugyanaz a levél a Szentlélek különböző ajándékai között megemlíti a « kormányzás » (12,28) adományát; a Rómaiakhoz írt levélben pedig az ajándékok között az « elöljáró » (12,6-7) szerepel.

A Filippiekhez írt levél bevezetésében Pál « a Filippiben élő összes szenteknek az episzkoposzokkal és diakónusokkal együtt » küldi üdvözletét (1,1-2). Az « episzkoposz » szó « felügyelőt », a « diakónus » szó pedig « szolgát » jelent. Mindkét kifejezés használatos volt a görög-római világban, különböző vallási és világi felügyelők és hivatalnokok megjelölésére.

Az Efezusiakhoz írt levél a Krisztus által az Egyháznak adott vezetők között « pásztorok »-ról tesz említést (4,11).

A fentebbiekből világos, hogy Pál semmi ellentétet nem lát a Szentlélek által szabadon osztogatott adományok és az Egyház vezetőinek szervezete között. Amint saját apostoli hivatalát Pál isteni kegyelemnek és egyben az egyházi szervezet alappillérének tekintette, úgy az egyes egyházközségekben működő vezetők létét és működését is a Szentlélek ajándékának tekinti. Pál saját tekintélyével támogatja ezeket a vezetőket, és inti a híveket, hogy engedelmeskedjenek nekik. Minden hivőben működik a Szentlélek, de emellett minden egyháznak vannak felelős vezetői is.

Ugyanezt a képet nyerjük Péter első leveléből is. Péter így ír: « Akik köztetek presbiterek, azokat mint magam is presbiter... kérem, legeltessék az Istennek rájuk bízott nyáját; viseljétek gondját, ne kényszerből, hanem önként, az Isten (szándéka) szerint; ne haszonlesésből, hanem buzgóságból. Ne zsarnokoskodjatok a választottak fölött, hanem legyetek a nyájnak példaképei. Ha majd megjelenik a legfőbb pásztor, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koronáját » (5,1-4). Ebből a kisázsiai keresztényekhez intézett levélből láthatjuk, hogy a « presbiter » elnevezés ebben az időben már a főképp pogányokból megtért keresztényekből álló egyházközségekben is elterjedt.

A Zsidókhoz írt levélben is szó esik az egyházi vezetőkről, akiket a levél írója « elöljárók »-nak (hégúmenoi) nevez. Inti a híveket, hogy emlékezzenek meg elhúnyt volt elöljáróikról, « akik az Isten szavát hirdették » nekik (13,7), és engedelmeskedjenek mostani elöljáróiknak (13,7). Az « elöljáró » szónak ilyen kétszeres használata által akarja a szerző hangoztatni az egyházi vezetők küldetésének folytonosságát.

Miképpen történt az ősegyházban ezeknek az elöljáróknak hivatalba iktatása? Erről részletes adataink nincsenek, de az Apostolok Cselekedeteiben találunk két szöveget, amelyek útmutatást adnak e kérdésben. Pál és Barnabás első apostoli útjának leírásába Lukács a következő szavakat iktatja: « (Pál és Barnabás) az egyházak élére presbitereket rendeltek » (14,23). Minthogy Pál korábbi leveleiben a presbiter szó nem fordul elő, valószínű, hogy Lukács itt az Egyház későbbi szóhasználatát követi. Azonban ez nem ok arra, hogy kétségbevonjuk elbeszélésének történelmi hitelességét. Tudjuk Pál leveleiből, hogy mennyi gondot fordított az általa alapított egyházközségek életének rendezésére és fellendítésére. Így hát nem lehetett közömbös aziránt, hogy kik a helyi felelős vezetők ezekben az egyházakban. Ezért nagyon is valószínű, hogy Pál vagy maga jelölte ki őket, vagy legalábbis jóváhagyta kijelölésüket.

Az Apostolok Cselekedeteinek második fontos szövege Pál harmadik útjának leírásában fordul elő. Pál Milétoszba érkezvén magához kérette az efezusi egyház presbitereit, hogy elbúcsúzzon tőlük. Beszédében többek között így buzdítja őket: « Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra. Azért rendelt benneteket a Szentlélek az élére episzkoposzul (felügyelőül), hogy legeltessétek az Isten egyházát » (20,28). Ez a szöveg mutatja, hogy ebben a korban a « presbiter » és « episzkoposz » cím még nem az egyházi rend két fokozatát jelenti, hanem

azonos egyházi vezetők megjelölésére szolgál. Vagyis a zsidóknál hagyományos « presbiter » címhez a görögöknél szokásos « episzkoposz » cím járult. Ennél a megállapításnál is fontosabb azonban egy másik pont, amelyet ebből a szövegből tanulhatunk: vagyis az ősegyháznak az a meggyőződése, hogy az elöljárókat a Szentlélek állítja az egyház élére. Nem pusztán emberi tudomány vagy ügyesség képesíti őket szolgálatukra, nem is csupán jogi érvényű kinevezés vagy választás alapján lépnek hivatalba, hanem a feltámadt Krisztus teszi őket Szentlelke által népének pásztorává, hogy « legeltessék az Isten egyházát », mint a Jó Pásztor küldöttei, szavának letéteményesei, az apostoli hagyomány őrzői, a Szentlélek eszközei. Nem is lehet ez másképpen Isten új népében, amely a Szentlélek élő temploma és Isten fiainak gyülekezete.

(3) *Átmenet az apostolok korából az apostolok utáni korba*

Az idő haladtával a Krisztus által közvetlenül választott és küldött apostolok egymás után az égbe költöztek, sokan közülük vértanúsággal tévén bizonyságot hitük mellett. Így az Egyház egyre erősebben kezdte érezni annak szükségességét, hogy sértetlenül « megőrizze a rábízott kincset » (1Tim 6,20), vagyis a krisztusi evangéliumot. Ebből a szükségletből származott egyrészt az evangéliumok megírása és elfogadása, másrészt pedig az egyház szervezetének megszilárdítása. Krisztus egyháza feltétlenül meg akarta őrizni kapcsolatát eredetével. Tudta, hogy « apostoli egyháznak », vagyis a Jézus által küldött apostolok nyomán járó egyháznak kell lennie. Minthogy Krisztus feltámadásának első tanúi, az apostolok, halandó emberek voltak, az egyház pedig tovább élt, szükségessé vált, hogy utódok vegyék át az aposto-

lok igehirdető és egyházvezető szerepét. Már az Apostolok Cselekedetei könyvében és a Zsidókhoz írt levélben is találunk szövegeket (lásd fent), amelyek ezzel a kérdéssel foglalkoznak, de a legvilágosabban a Timoteushoz és Tituszhoz írt levelek mutatják, hogy miként oldotta meg az Egyház az apostoli folytonosság kérdését. A szentírástudósok szerint ezek a levelek az újszövetség későbbi irataihoz tartoznak. Egyes tudósok úgy vélik, hogy ezeket a leveleket nem maga Pál, hanem annak egyik tanítványa írta az első század végén vagy a második század elején. Más tudósok úgy gondolják, hogy Pál írta ugyan e leveleket, de élete vége felé, tehát az első század hatvanas éveinek a közepe táján. Ez utóbbi véleményt valószínűbbnek tartjuk. De bármiként álljon is e dolog, az egyház ezeket a leveleket Szentírásnak, vagyis az Isten irántunk való akarata hiteles kifejezésének tekinti, így hát kiolvashatjuk belőlük, hogy a Szentlélektől vezetve miképpen őrzi meg apostoliságát az egyház az első nemzedékből a második nemzedékre való átmenet idejében.

E levelek Timoteusnak és Titusznak, Pál meghitt munkatársainak szólnak. Pál leírja bennük feladatukat. Ők most már arra hivatottak, hogy folytassák Pál munkáját, mert Pál vérét « nemsokára kiontják áldozatul », és « eltávozásának (vagyis halálának) ideje közel van » (2Tim 4,5). « Őrizd meg a rád bízott kincset a Szentlélek erejével » — kiáltja Pál (2Tim 1,14), « hirdesd az evangéliumot » (2Tim 4,2), « töltsed be szolgálatodat » (2Tim 4,5). Isten kegyelmének megjelenéséről és Krisztus dicsőséges eljöveteléről « beszélj, erre buzdíts és ints teljes hatalommal (epitagé) » (Tit 2,15). Pál utasítja őket, hogy « rendelkezéseikkel » igazgassák az egyház hitéletét (1Tim 1,3; 4,11; 5,7; 6,17), irányítsák a közös imádságot (1Tim 2,1-15), szervezzék meg a jótékonykodást (1Tim 5,3-16), iktassanak be presbitereket a

helyi egyházközségekbe (1Tim 3,1-10; Tit 1,5), és ítélkezzenek a méltatlan presbiterek fölött (1Tim 5,19-20).

A Timoteushoz írt két levélben szó esik arról a *szertartásról* is, amellyel Pál iktatta hivatalába Timoteust. Pál így buzdítja munkatársát:

« Ne hanyagold el magadban a kegyelmet, amelyet a prófétai szó alapján a presbitérium kézföltételével nyertél » (1Tim 4,14).

« Éleszd fel magadban Isten kegyelmét, amely kézföltételem folytán benned él » (2Tim 1,6).

Vizsgáljuk meg kissé részletesebben ezt a két igen fontos szöveget. Amint a szövegek előtti és utáni mondatokból világosan kitűnik, itt egy olyan szertartásról van szó, mely Timoteust egyházvezetői tisztébe iktatta (1Tim 4,12-16; 2Tim 1,7-14). A szertartás rendkívül egyszerű: a szentelő *kezét teszi* a szentelendő fejére. Kézföltétel a zsidóknál ősidők óta szokásban volt. A pátriárkák kézföltétellel áldották meg gyermekeiket (Ter 48,14-15), Mózes kézföltétellel tette meg Józsuét utódjává, és ruházta fel Szentlélekkel (Szám 27,15-22; MTörv 34,9), Jézus kézföltétellel gyógyította a betegeket (Mk 6,5, stb.), az apostolok kézföltétellel adták tovább a Szentlélek kegyelmét (Csel 8,7), és iktatták hivatalába a hét jeruzsálemi férfit (Csel 6,6). A kézföltétel tehát kegyelem vagy hivatal átadását jelenti. Timoteus esetében Pál különösen hangoztatja, hogy a kézföltétel nemcsak puszta jel, hanem Timoteust hivatalába iktatván egyben « Isten kegyelmét » közvetítette számára. Ez a kegyelem azóta állandó isteni adományként él Timoteus lelkében, és ezért buzdítja őt Pál, hogy — mint a hamu alatt parázsló tüzet — « élessze fel » ezt a kegyelmet, és legyen bátor hirdetője Krisztus evangéliumának.

Szövegünk nem tesz említést arról, hogy a kézfeltételt imádság is kísérte, de biztosak lehetünk benne, hogy így volt. A hét jeruzsálemi férfit is « imádsággal

és kézföltétellel » iktatták az apostolok hivatalukba (Csel 6,6), és általában az ősegyház sohasem mulasztotta el, hogy a Jézus nevében végzett szertartásoknál imádság formájában fejezze ki a Jézussal való kapcsolatot.

Ki végezte Timoteus esetében a kézföltételt? A második levél világos tanúsága szerint maga Pál. Az első levélben ez kevésbé világos. Itt a « presbitérium » kézföltételéről esik szó. A legtöbb szentírástudós úgy véli, hogy ez a szó itt az egyházi presbiterek testületét jelenti. Ha ez így van, akkor a két levél alapján azt mondhatjuk, hogy Pál kézfeltétele után a jelenlevő presbiterek is Timoteus fejére tették kezüket, ahogy manapság is papszenteléskor a püspök után a jelenlevő papok kézföltételt végeznek. Van azonban néhány szentírástudós, aki úgy véli, hogy a « presbitérium » szó itt « presbiteri tisztség »-et jelent. Ebben a korban, amint Péter levele is mutatja (1Pét 5,1), a presbiter cím valamennyi egyházi vezető megjelölésére használatos volt. Ha ez a vélemény helyes, akkor 1Tim 4,14-t úgy fordíthatjuk, mint ahogy az új magyar szentírás teszi: « Ne hagyagold el magadban a kegyelmet, amelyet... a papságra [presbiterségre] felavató kézföltétellel nyertél ». Ez esetben e szöveget a második levéllel egybevetve úgy is gondolhatjuk, hogy csak Pál végezte a kézföltételt. De mindenesetre áll az, hogy Pálon kívül másoknak is volt részük abban, hogy Timoteus tisztségét kapta. Hangoztatja ugyanis Pál, hogy « prófétai szó alapján » végezte a szertartást. Vagyis az egyházban működő próféták a Szentlélektől ihletve biztatták Pált, hogy Timoteust egyházi vezetővé szentelje (vö. Csel 13,1-3).

Ezt a szertartást, amelyről itt Pál beszél, az első századtól kezdve mind a mai napig végzi az Egyház avégből, hogy továbbadja az Istentől hivatottaknak az apostoli hivatalt és az annak ellátására szükséges isteni kegyelmet. Az úgynevezett « *szentség* » (sacramentum) min-

den elemét megtalálhatjuk benne: olyan szertartás ez, amely jelek és szavak által közvetíti Isten kegyelmét. Arra nincs bizonyítékunk, hogy Jézus maga rendelte volna el a szertartás részleteit. Jézus akaratából származik azonban az, hogy az apostoli hivatal megmaradjon az egyházban, és Jézus az, aki mint az Egyház élő feje e szentség által új tagokat épít be az apostolok testületébe.

A Timoteushoz és Tituszhoz írt levél a két munkatárs feladatán kívül sokat foglalkozik a helyi egyházi vezetők feladatának magyarázatával is. Ezeket az elöljárókat kézfeltétel által Timoteus és Titusz iktatja hivatalába (1Tim 3,1-10; 5,22; Tit 1,5). A levelek részletesen felsorolják a « presbiter »-nek nevezett helyi elöljárónak tulajdonságait (1Tim 3,1-8; Tit 1,5-6). E levelek néha az elöljárót « episzkoposz »-nak is nevezik (1Tim 3,1-2; Tit 1,7), de ez a cím itt még nem jelent a presbitertől világosan megkülönböztetett rangfokozatot. De minthogy a presbiter szó többesszámban, az episzkoposz (felügyelő) szó pedig mindig egyesszámban fordul elő, talán nem tévedünk, ha azt gondoljuk, hogy ez az « episzkoposz » a helyi egyház vezetéséért különlegesen felelős presbitert jelenti. Ezeknek a presbitereknek, episzkoposzoknak feladatuk az, hogy mint « Isten megbízottjai » (Tit 1,7) tanítsanak, buzdítsanak, megcáfolják az ellentmondókat (Tit 1,9), és gondját viseljék az Isten egyházának (1Tim 3,5).

A Timoteushoz írt első levélben az « episzkoposz »-ról szóló fejezet után egy külön rövid fejezet szól « diakónusok »-ról (3,8-13). A szöveg hangoztatja a hivataluk betöltéséhez szükséges erkölcsi követelményeket, de nem részletezi azt, hogy működésük miben áll. Annyi azonban bizonyos, hogy az « episzkoposz »-tól és így a « presbiterek »-től is megkülönböztetett hivatalról van szó. Ezek a diakónusok talán az Efezusban tartózkodó Timoteus közvetlen munkatársainak a csoportját alkották.

A Timoteushoz és Tituszhoz írt leveleken kívül még egy korabeli írott emlék maradt ránk, amely szintén jól mutatja, hogy miképpen fogta fel az akkori egyház az apostoli nemzedékről az apostolok utáni korra való átmenetel módját. Római Kelemen pápának a korintusiakhoz írt levele ez. Ez a levél az I. század kilencvenes éveiben kelt. Célja a korintusi egyházban kitört zavargások megszüntetése. Kelemen levele első részében a korintusi egyház hajdani virágzó állapotát írja le. Akkoriban a hívek « engedelmeskedtek elöljáróiknak », és tiszteltek a « presbitereket » (1,3). De később néhány hivő fellázadt a presbiterek ellen, és előzte őket (47,6). Kelemen szerint ez teljesen jogtalan eljárás volt (44,3-4); ezért inti a korintusiakat, hogy engedelmesen fogadják vissza presbitereiket (21,6; 57,1). Buzdításának megalapozására Kelemen így írja le az egyházi vezetők hivatalának eredetét:

« A Jézus által küldött apostolok hirdették nekünk az evangéliumot. Jézus Krisztust az Isten küldte. Krisztus tehát Istentől küldetett, az apostolok pedig Krisztustól. Az apostolok hirdették az igét a tartományokban és a városokban, és az első (híveket) — miután e férfiakat a Szentlélek erejével jól megvizsgálták — a későbbi hívek számára episzkoposznak és diakónusnak nevezték ki » (42,4). « Az apostolok tudták, hogy a jövőben az episzkoposz méltóságát illetőleg viszály fog keletkezni. Ezért nevezték ki episzkoposznak azokat, akiket fentebb említettünk, és ezért írták elő, hogy a jövőben, azok halála után, más kipróbált férfiak vegyék át szolgálatukat. Ezért úgy véljük, hogy azokat, akiket az apostolok, vagy később más kiváló férfiak az egész egyház egyetértésével episzkoposznak neveztek ki, akik feddhetetlenül, alázatosan, békésen és nagylelkűen végezték istentiszteleti szolgálatukat, és akik hosszú időn keresztül élvezték mindenki megbecsülését, nem szabad

szolgálatukból elűzni. Ugyanis nagy bűn volna megfosztani az episzkoposz tisztségétől azokat, akik tiszta lélekkel mutatták be az áldozati adományokat » (44,1-4).

* * *

Foglaljuk össze röviden azt, amit a fentebbi szövegekből az ősegyházban működő vezetőkről megtudtunk:

1. Krisztus egyháza kezdettől fogva szervezettel bír. Egyrészt *valamennyi* keresztény részesül a Szentlélekben, közvetlen kapcsolatban áll az Istennel, részt vesz Jézus igehirdető, egységesítő és áldozó szerepében, és birtokosa a Szentlélek sokféle adományának, amelyek az egyház felépítésére szolgálnak. Másrészt azonban *egyes* keresztények Krisztustól és a Szentlélektől különleges megbízatást és felhatalmazást kaptak arra, hogy Jézus nevében hirdessék az evangéliumot, és legeltessék Isten nyáját. Ezeknek a választott férfiaknak a működése nem szorítja háttérbe Krisztus, az egyetlen közvetítő működését. Ellenkezőleg, maga a feltámadott Úr, mint egyetlen Tanító, Pásztor és Pap, tanítja, vezeti és szenteli meg az embereket a Szentlélek által rendelt küldötteinek szavai és tettei által. Az egyháznak ez a szervezete az újszövetségi Szentírás valamennyi könyvében megtalálható, és az egyház lényegéhez tartozik.

2. Az egyházat felépítő alapvető szolgálat az *apostolok* hivatala. Jézus maga választotta ki és küldte szét apostolait, hogy tanúskodjanak életéről, haláláról és feltámadásáról. Ezek az apostolok Krisztustól és a Szentlélektől kaptak hatalmat arra, hogy hirdessék az evangéliumot, és vezessék a hivők közösségeit. Aki rájuk hallgat, Krisztusra hallgat.

3. Az apostoloknak kezdettől fogva voltak *munkatársaik*. Ezek közül egyesek mint vándor próféták és

tanítók működtek, mások pedig a helyi egyházközségeknek voltak felelős vezetői.

A helyi vezetők *testületileg* látták el tisztüket. A kereszténnyé lett zsidókból álló egyházközségekben ezeket a vezetőket « presbiter »-nek nevezték. A pogányokból kereszténnyé lett hivők egyházközségeiben sokféle cím volt használatos (élenállók, felügyelők, szolgák, pásztorok, elöljárók stb.). Az idők haladtával a presbiter cím elterjedt a nem zsidó keresztények egyházaiban is.

Ezeket a munkatársakat és vezetőket az apostolok iktatják hivatalukba, vagy ismerik el hivatalukban. A Krisztus feltámadásáról tanúskodó és általa küldött apostolokkal való kapcsolat az egyházi vezetők szolgálatának lényegéhez tartozik.

4. Az első keresztény nemzedékből a másodikba való átmenet időszakában az egyház megszilárdította szervezetét, hogy a « rábízott kincset », vagyis Krisztus evangéliumát és kegyelmét sértetlenül megőrizze és továbbadja. Az apostolok munkáját folytató vezetők beiktatása *kézföltétellel* történik. A kézföltétel Isten kegyelmét adja a felszentelteknek: így rendeli őket a Szentlélek Isten egyházának pásztoraivá.

5. Az egyházi elöljárók működései között az újszövetségi szentírás leginkább az *igehirdetést* hangsúlyozza. Az apostolok fő feladata az evangélium hirdetése, a próféták és tanítók az evangéliumot alkalmazzák a mindennapi élet kérdéseire, a helyi egyházi elöljárók az evangéliumot őrzik meg és adják tovább.

Sokszor esik szó az újszövetségi Szentírásban az elöljárók egyházvezető, egységesítő működéséről is. Biztatással, felügyelettel, intelmekkel, rendelkezésekkel, de még inkább alázatos szeretettel, szolgálattal, vendégszerető jósággal mozdítják elő a helyi egyház és a világegyház egységét.

Az egyházi elöljárók istentisztelet-vezetői, szentségkiszolgáltatói szerepéről keveset szól a Szentírás (Mt 28, 19 a keresztségről, Jn 20,23 a bűnbánat szentségéről, Lk 22,19 az oltáriszentségről tesz említést az apostolok feladatával kapcsolatban). Minthogy azonban az istentisztelet irányítása, a szentségek kiszolgáltatása, főképp pedig az Úrvacsorának vezetése alkotja a kegyelemközvetítő igehirdetés legfontosabb tevékenységét és egyben az egyház egységének leghatékonyabb előmozdítását, természetes következtetésképpen állíthatjuk, hogy ezeknek a tevékenységeknek a végzésére is azok voltak illetékesek, akik az igehirdetésért és az egyház egységének megvalósításáért feleltek. Római Kelemen fent idézett levele megerősíti ezt a következtetést: szerinte a « presbiter-episzkoposz »-ok « istentiszteleti szolgálatot (liturgia) » végeznek, és « áldozati adományokat » (vagyis a szentmisét) mutatják be. A II. század elején pedig Antiochiai Ignác a leghatározottabban jelenti ki, hogy csak az az « eukarisztia érvényes, amelyet az episzkoposz vagy megbízottja végez » (Szmirnai levél, 8,1).

6. Az Szentírás még nem tesz világos megkülönböztetést az episzkoposz és a presbiter között.

Vannak ugyan egyes egyházak, amelyek élén nem vezető testület, hanem egy személy áll (például Jakab Jeruzsálemben [Csel 12,17; 15,13-21; 21,18-25], Fülöp Cezáreában [Csel 21,8]; a János harmadik levelében említett Gáiusz [3Jn 1] és Diotrefesz [3Jn 9]; valószínűleg a Jelenések könyvében szereplő hét egyház hét « angyala » [2,1-3,22]), de ezeket a vezetőket még nem illetik az « episzkoposz » (püspök) címmel.

7. Az ószövetségi papság vagy a görög-római vallások papságának megjelölésére használt « hiereusz » (pap) szót az újszövetségi Szentírás nem alkalmazza az egyház vezetőire.

8. Az egyházi vezetők feladatának *lényege* az, hogy az apostolokról rájuk szálló tanító, vezető és megszentelő szolgálat által kifejezzék és megvalósítsák azt a kettős függési viszonyt, amely a kereszténység lényegét jelenti. Az egyház függ múltbeli eredetétől, és függ jelen életforrásától. A múltbeli eredete nem más, mint Krisztus megtestesülése, élete, halála, feltámadása és a Szentlélek eljövetele, vagyis az Isten végleges, visszavonhatatlan, megmásíthatatlan és megismételhetetlen kegyelmi tette, amellyel Jézus Krisztus és a Szentlélek küldetése által magához emelte a világot. A jelen életforrás pedig nem más, mint az Irgalom Atyja, az értünk közbenjáró feltámadt Krisztus, és a bennünket ma megszentelő, Krisztussal egyesítő és az Atyához vezető Szentlélek.

Amikor a történelmileg Krisztustól eredő apostolok utódjai, akiket az élő Úr Krisztus illeszt be az apostolok testületébe, Krisztus nevében hirdetik nekünk az isteni kegyelem evangéliumát, vezetik egységre Krisztus egyházát, és adják nekünk Krisztus testét, vérét és bocsánatát, akkor éljük meg azt, hogy nem mi vagyunk saját magunknak üdvözítői, hanem a Krisztus által megjelent Isten jóságának és kegyelmének napfénye sugározza be létünket. Ő előbb szeretett minket, mint mi őt. Ezt tapasztaltatja meg velünk az általa küldött és az ő erejéből működő közvetítők szolgálata.

Természetesen ez a szolgálat korántsem jelenti azt, hogy a Szentlélektől irányított tevékenység csupán az egyházi vezetőknek lenne előjoga. Ellenkezőleg, valamennyi keresztény hivő Istennek szabad gyermeke, akit a Szentlélek vezet, és akinek a többiekkel közös hivatása Krisztus testének, az egyháznak felépítése és a világ üdvösségének előmozdítása. A vezetők hivatása nem uraskodás, hanem szolgálat; nem urak ők, hanem testvérek, akiknek nem szabad « kioltani » a hívekben mű-

ködő « Lelket » (1Tessz 5,19), hanem ellenkezőleg a Lélek minden mozdulását ápolniok és az Egyház javára gyümölcsöztetniök kell (Mk 9,35; 10,41-45; 1Kor 5,2.4; 2Kor 2,5-10; stb.).

Ha így látják el tisztjüket, akkor az egyetlen közvetítő tükörképeiként felbecsülhetetlen szolgálatot teljesítenek az egyház és a világ javára.

VI. AZ EGYHÁZIREND A TÖRTÉNELEMBEN

Isten népének szolgái, az egyházirend viselői szerepének megértéséhez a Szentíráson kívül az Egyház történelmének tanulmányozása is szükséges. Mikor a hittudomány a történelmet kutatja, nem csupán a múlt iránti tudományos érdeklődés vezeti. Keresztény hitünk egyik alaptétele ugyanis az, hogy ugyanaz az élő Isten, aki Fiát, Jézus Krisztust végleges kinyilatkoztatójaként küldötte, és a Szentírás szerzőit a Szentlélek által sugallta, a világ végéig őrzi és vezeti az « új és örök szövetség » Egyházát avégből, hogy megőrizze a krisztusi kinyilatkoztatásból fakadó hitet, a Szentlélek által táplált szeretetet és az Isten országának beteljesedésébe vetett reményt. Ezért azok a formák, azok a belátások, amelyek a történelem folyamán az Egyházban születtek, nem csupán a véletlen, de nem is csupán emberi elgondolások szüleményei, hanem a világ végéig tanítványaival maradó Jézus és a mindenkor bennünk lakó Szentlélek kegyelmi tevékenységének gyümölcsei.

Persze ez nem jelenti azt, hogy mindaz, ami az Egyház történetében az idők folyamán formát öltött, a krisztusi kinyilatkoztatás szükségképpeni folyománya lenne. Cseresznyemagból csak cseresznyefa nő, és a fa egész virágpompája és szemeinek zamatos édessége már ott

rejlik a mag kromoszómáinak kincsestárában. De az, hogy az ágak milyen magasságban sarjadnak a törzsből, merre hajlanak, hol teremnek bővebben, hol gyérebben gyümölcsöt, az nagyon is függ a talajtól, napfénytől, széltől, esőtől, de meg a gazda gondoskodásától is. Így van ez az Egyházban is, és az egyházirend történeténél is. Ebben a történetben egyfelől felfedezhetjük a kereszténység kezdetéből fakadó folytonosságot, de másfelől azt is tapasztaljuk, hogy az egyházirend konkrét formáinak kialakulására nagyon is hatottak a történelem esetleges és változó körülményei.

Sőt azt sem szabad elfelejtenünk, hogy bár az Isten kegyelme úgy őrzi meg az Egyházat, hogy « az alvilág kapui nem vesznek rajta erőt » (Mt 16,18), mégis nagyon is gyarló és bűnös emberek gyülekezete képezi ezt az Egyházat. Ezért aztán az egyházirend története sem kizárólag az evangéliumi magból nagyra nőtt fát mutatja, hanem nemegyszer az azt rongáló és csúfító élősdi gubacsokat is. A kortársak, bár szenvednek alatta, sokszor nem tudják megkülönböztetni az élősdit a nemes fától. Vannak, akik a nemes fa iránti szeretettől hajtva tévedésből az élősdit gondozzák, és vannak, akik az élősdi csúfsága miatt érzett haragjukban tévedésből az alatta rejlő fát vagdossák. Ha azonban történelmi távlatból nézzük a jelenségeket, akkor könnyebb azokat kiértékelnünk. Az egyháztörténelemben látható jelenségek megítélésére két olyan támpont szolgál, amely egyben az Egyház mindig szükséges reformjának is mértéke: 1) az Egyház vándorútjának kiindulópontja, vagyis Jézus személye, tanítása és az apostolok egyháza, amint az a Szentírásban elénk tárul, 2) az Egyház vándorútjának végpontja, vagyis Isten fiainak szeretetlakomája az Atya házában, amikor mindnyájan részesedünk az Atya, Fiú és Szentlélek életében és szeretetközösségében. Ezzel a mércével ellátva, és az Egyházban élő Szentlélek dalla-

mára hangolva szívünket, vegyük most szemügyre az egyházirend történetét, hogy abból kiolvassuk Isten népe szolgáinak Krisztus által rendelt formáját.

(1) *Az ókori Egyház*

[1] *Az egyházirend három fokozatának kialakulása. A püspök szerepe*

A Krisztus utáni első század végén és második század elején, az apostolok elhalása után, az egyházirend történetében három igen fontos jelenséggel találkozunk. 1). Az apostolok korában nagy szerepet játszó vándorló egyházi vezetők (« próféták », « tanítók » stb.) lassankint eltűnnek. 2) A helyi egyházközség vezetősége *három fokozatra* tagozódik. Minden egyházközségben van *egy* episzkoposz (püspök), presbiterek és diakónusok. 3) Az apostolok tanító, pásztori és szentségkiszolgáltató szerepét a *püspökök veszik át*, a presbiterek és diakónusok segédletével.

Nem állnak rendelkezésünkre történelmi források, amelyek a helyi egyház vezetőségének ilyen kialakulását részletesen tárgyalnák. Csak azt látjuk, például Antiochiai Szent Ignác püspök vértanú második század elején kelt leveleiből, hogy ebben a korban az egyházi vezetőség ilyen tagozódása már szinte mindenütt meghonosodott. Ignác az Egyház egységének nagy apostola. Szerinte ennek az egységnek látható tengelye a püspök. Minden város egyházában egy püspök van. Ő végzi az eukarisztiát (misét), mint Isten és Krisztus képviselője. Ő buzdítja a híveket, ő vezeti a közös imát; amit ő hagy jóvá, abban találja tetszését az Isten. Ezért kell minden hivőnek a püspökhöz ragaszkodnia, a püspök által végzett eukarisztián részt vennie. A püspököt a presbiterek testülete veszi körül. A jó presbiterek összhangban áll-

nak püspökükkel, mint ahogy a citera húrjai együtt zengenek a citerával (Efezusi levél 4,1). Ha a hívek hűségesen követik püspöküket és a vele egyetértő presbitereket, akkor « szeretetük szimfóniája Jézus Krisztus dallamának énekévé válik » (uo.). A presbiterek mellett ott működnek az egyházban a diakónusok is. Ők Krisztus titkainak szolgái és a püspök hűséges munkatársai. « Ha úgy engedelmeskedtek a püspöknek, mint Jézus Krisztusnak — buzdítja Ignác Trallia híveit —, akkor véleményem szerint már nem ember módjára, hanem Jézus Krisztus módjára éltek. Mindnyájan tiszteljétek a diakónusokat, mint Jézus Krisztust; tiszteljétek a püspököt, mint az Atya képmását; tiszteljétek a presbitereket, mint Isten tanácsát és az apostolok testületét. Az ezek (vagyis püspök, presbiterek és diakónusok) nélküli [gyülekezetet] nem nevezhetjük Egyháznak » (2-3).

Az egyházi szervezetnek ez a formája bámulatos gyorsasággal és minden ellenállás nélkül terjedt el az egész Egyházban. Mint fentebb említettük, az újszövetségi Szentírás még nem tesz világos különbséget az episzkoposz és a presbiter között. A II. század elején azonban a püspök és a presbiterek az egyházirend két világosan megkülönböztetett fokozatát jelentik. A kereszténység ebben a korban faluhelyen még nemigen terjedt el; a kisebb-nagyobb városokban alakultak ki az első keresztény közösségek. Minden ilyen városban a püspök a helyi egyház vezetője, tanítója és pásztora. Az általa tartott eukarisztián valamennyi presbiter, diakónus és hivő részt vesz. Így ő a helyi egyház egységének gócpontja. Minthogy pedig a püspök más városok püspökeivel felszentelésének napjától fogva levelek, küldöttségek, látogatások által szoros kapcsolatban állt, ő adott fogható formát az összegyház egységének is. A hívek, akik saját püspöküktől keresztény voltukat bizonyító iratot kaptak, ennek birtokában utazások alkalmával

bármely város keresztény közösségében testvéri fogadtatásra találtak. A presbiterek ebben a korban püspöki tanácsadó testületként működnek. Csak kivételes esetekben prédikálnak a hívek gyülekezetén, és csak különleges körülmények között vezetik maguk az eukarisztiát. Így például Szent Ciprián leveleiből tudjuk, hogy üldözés idején presbiterek jártak felváltva a börtönökbe, hogy ott titokban misézzenek a fogságba vetett hitvallók számára.

[2] *Az újszövetség papjai*

A II. és III. század folyamán még egy másik fontos jelenséget észlelünk. Mondottuk, hogy az újszövetségi Szentírás a zsidó papság és a pogány vallások papjainak megjelölésére használt « hiereusz » szót csak Jézus főpapságának és a keresztények általános « királyi papságának » megjelölésére használja. Idővel azonban szokásba jött az Egyházban a « *hiereusz* » szót és annak latin megfelelőjét, a « *sacerdos* » szót a püspökre, és később a presbiterre is, alkalmazni. Ilyen szóhasználatot találunk már Tertullianusnál (De bapt. 17), Origenésznél (Hom.in Josue, 2,1), Hippolütosznál (Trad.apost.), Cipriánnál (Epist. 11,2) és számos más írónál. Ennek a szóhasználatnak fő oka valószínűleg a püspök (és presbiter) eukarisztiabemutató szerepének hangsúlyozása volt. E kor nagy teológusai, Ireneusz és Ciprián gyönyörűen fejtik ki, hogy az Egyház eukarisztiája « az új szövetség új áldozata ». Az ókori egyház a mi eukarisztiánkban látta megvalósulni Malakiás jövendölését: « Napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a népek között. Jóillatú áldozatot mutatnak be mindenütt, tiszta ételáldozatot nevemnek » (1,17). Áldozatbemutatás volt az ószövetségi papok fő feladata. Így tehát nagyon természetes volt, hogy a püspököt (és a presbitereket), akik « az új

szövetség új áldozatának » voltak bemutatói, szintén « hiereusz »-nak, « sacerdos »-nak kezdték hívni.

Persze az ilyen szóhasználat ellenére a keresztények nagyon is tudatában voltak az ószövetségi papság és az újszövetségi « papok » lényeges különbségének. A keresztény « pap » « Krisztus képviselőjeként működik » (Ciprián, Epist. 63,14); az égi főpap, Krisztus « képmása » (Theodorosz, Hom.cetech. 15,15); « nyelvét és kezeit kölcsönzi » Istennek, aki maga szenteli meg híveit (Aranyszájú Szent János. Hom.in Joan. 87,4); nem a pap saját ereje, hanem az ajkán felcsendülő Krisztus szava teszi a kenyeret Krisztus testévé, és törli el az emberek bűneit (Aranyszájú Szent János, Hom.in prod. Judae, 1,6).

[3] *A szentelési szertartás*

Az újszövetség papjainak ilyen feladatát nagyon jól fejezi ki a püspökök és presbiterek hivatalba iktatásának szertartása: a *püspök- és presbiterszentelés*. A III. század elején íródott, de sokkal régebbi hagyományt rögzítő Római Hippolütosz egyik nagyfontosságú írásából ismerjük ennek lefolyását. A püspököt a helyi egyházközség választja. Szentelése az « Úr napján », vagyis vasárnap történik. A közeli városok püspökei, a helyi egyház presbiterei és hívei mind összegyűlnek a szertartásra. A püspökök kezüket helyezik a felszentelendő fejére, és egyikük a következő felszentelési imát mondja:

> « Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja,
> irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene!...
> Öntsd ki most a tőled származó uralkodó Lelked erejét.
> Te ezt a Lelket adtad szeretett Fiadnak, Jézus Krisztusnak;

Jézus Krisztus ezt a Lelket adta a szent apostoloknak,
kik neved örök dicsőségére és dicséretére
minden helyen a te szentélyedet, az egyházat létesítették.
Emberszívet ismerő Atyánk, add meg ennek a szolgádnak,
kit a püspökségre választottál,
hogy szent nyájadat legeltesse,
feddhetetlenül lássa el színed előtt a főpapság tisztjét,
éjjel és nappal neked szolgáljon,
mindig engesztelje orcádat,
és bemutassa szent egyházad adományait.
Add, hogy legyen hatalma rendelésed szerint a bűnök bocsánatára,
parancsod szerint az (egyházi) tisztségek osztására,
és az általad az apostoloknak adott hatalom révén minden bilincs megoldására.
Tessék ő neked mint szelíd és tiszta szívű szolgád;
áldozzon neked édes illatot a te Fiad Jézus Krisztus által,
ki által dicsőség, hatalom és tisztesség legyen neked,
az Atyának és Fiúnak a Szentlélekkel egyetemben most és mindörökké. Amen. »

Hippolütosz a presbiter és diakónus szentelését is részletesen leírja. Szentelésüket a helyi püspök végzi kézfeltétel és szentelési ima által. Presbiter szentelésekor a többi presbiter is kézfeltételt végez; diakónus szentelésekor csak a püspök.

Az egyházirend szentségének a formája az apostolok korától napjainkig lényegileg azonos maradt. Nagyszerűen fejezi ki a krisztusi papság lényegét alkotó kettős viszonyt: a kézfeltétel a feltámadt Krisztus által kül-

dött apostoloktól származó és a történelem évszázadain át továbbhömpölygő apostoli folytonosság áradását jelenti; a szentelési ima pedig az Egyház élő urával, a feltámadt Krisztussal való viszonyt mutatja. Krisztus által kéri a püspök az Atyát: « Öntsd ki most a Krisztusnak adott Szentlelket erre a te szolgádra! » A keresztény pap nem egy régen elmúlt nagy ember emlékének őrzője, hanem az élő Krisztus szavainak, eukarisztikus testének, bocsánatának, jópásztori szeretetének képviselője és hordozója. A « ma » frissességével ragadja meg őt az Úr kegyelme, és teszi az egyház « apostoliságának » kifejezőjévé és biztosítékává.

[4] *Apostoli folyamatosság*

Ezt az « apostoliságot » főképp a II. század egyházában kellett hangsúlyozni. Ebben a korban az egyházi közösségtől és hagyománytól elszakadó gnósztikus eretnek csoportok fenyegették a keresztény hit tisztaságát. Ezekkel a mozgalmakkal szemben az egyházi hagyomány szószólói: Hégészipposz, Ireneusz, Tertullianus stb. hangoztatják, hogy az egyház püspökei az *apostolok* tanító hivatalának *utódjai*. Ezeknek a püspököknek adja az Isten « az igazság megbízható kegyelmét » (Ireneusz, Adv.haer. 4,26,2). Ezért a püspökök egyöntetű tanítása az isteni kinyilatkoztatás sértetlen továbbadásának biztosítéka. A kézföltétellel történő püspökszentelés az apostolutódok megteremtésének fő eleme. Azonban nem egyetlen és önmagában elégséges elem. Megesett tudniillik az is, hogy eretnekké vált vagy egyházszakadást okozó püspökök végeztek pártjuk gyarapítására püspökszenteléseket. Az ilyenformán szentelteket az Egyház nem tekintette az apostolok jogos utódjainak. Az Egyház meggyőződése szerint a püspökszentelés az Egyház apostoli hitének megvallásával és a helyi és általános

egyház általi elfogadással párosulva teremt igazi apostolutódokat.

Az ókori egyház történelme mutatja, hogy ezek a püspökök milyen áldásos szerepet gyakoroltak. Elég emlékezetünkbe idéznünk a vértanú püspök Ciprián, a hitvalló püspök Atanáz, a buzgó egyházszervező Vazul, a lángelméjű hittudós Nazianzi Gergely, a szent pásztor Aranyszájú Szent János, a kegyelem és szeretet nagymestere Ágoston, a rendíthetetlen oszlopként minden vészben helytálló Leó, a gyermekszívű lelkiatya Nagy Szent Gergely és annyi más püspöktársuk alakját, hogy megértsük, mennyit köszönhet a kereszténység és az emberiség ezeknek a szenteknek és apostoloknak. A püspöki mise, az igehirdetés, a bűnbánat szentségének kiszolgáltatása, a püspökök jópásztori szolgálata, az általuk irányított nagyszabású jótékonykodás stb. jelentették az ókori keresztények életének keretét, és adták meg nekik azt az érzést, hogy testvérekként és Isten fiaiként élhetnek biztonságban az Atya házában, és vándorolhatnak együtt az örök élet hazája felé. A keresztények közel érezték magukhoz püspökeiket, és hálásak voltak szolgálatukért. Nem is támadt az ókorban egy eretnekség sem, amely a püspökök vagy presbiterek hivatalát és szerepét tagadta volna.

[5] *A presbiterek szerepének növekedése*

A presbiterek szerepére vonatkozólag a IV. századtól kezdve egy fontos változást észlelünk. A keresztényüldözés megszűntével a keresztények száma rohamosan gyarapodott, nemcsak a városokban, hanem a falvakban is. Ennek ellenére az Egyház megőrizte a régi szokást, amely szerint csak városonként állítanak egy püspököt. Így szükség volt arra, hogy a hívek közvetlen irányításával és főképp a vasárnapi mise végzésével

presbitereket bízzanak meg. A püspök most már nem egy város keresztény közösségének közvetlen pásztora, hanem egy « egyházmegye » kormányzója. Az egyházmegyéket « parókiákra », « plébániákra » osztják, amelyek élén egy-egy presbiter áll, akit « parókus » vagy « plébános » címmel illetnek. Így azok a működések, amelyeket eddig rendszeresen a püspök látott el (vagyis az igehirdetés, lélekgondozás, a hívek vasárnapi miséje), ezeknek a presbitereknek lett a feladatuk. Minthogy így a hívek túlnyomó többsége nem a püspök, hanem egy presbiter miséjén vett részt, a « pap » (hiereusz, sacerdos) címmel is mindinkább a presbitereket kezdték illetni, olyannyira, hogy amikor a középkorban az emberek — a hittudósokat is beleértve — « pap »-ról beszéltek, nem annyira a püspökre, hanem inkább a presbiterre gondoltak. Az egyházmegye kormányzásán kívül a püspök kizárólagos feladata maradt a püspök-, presbiter- és diakónusszentelés, valamint — a nyugati egyházban — a bérmálás.

[6] *Az ókor alkonya. A szerzetesi ideál befolyása*

Amikor a kereszténység a római birodalom államvallásává lett, természetszerűleg a püspökök, presbiterek és egyéb egyházi tisztviselők sajátos jogokkal, kötelességekkel és javadalmakkal felruházott társadalmi csoporttá alakultak. A püspökök a római birodalom magasrangú tisztviselőinek számítottak, és a nagyvárosok püspökei hatalmas vagyon urai lettek. A presbiterek az « alsó papságot » képezték, és bár anyagi helyzetük nem volt rózsás, a helyi közösségekben vezető szerepet játszottak. Az emberek ügyes-bajos dolgaikban szívesebben fordultak az egyházi elöljárókhoz, mint a római birodalom megbízhatatlan tisztviselőihez. Amikor a népvándorlás törzseinek rohamai alatt a római birodalom nagyrésze

összeroppant, az egyetlen szervezet, amely túlélte a rombolást, az Egyház szervezete volt. És ez a szervezet, az általa képviselt krisztusi evangélium jóvoltából, erősebbnek bizonyult a hódítók kardjánál. Az Egyház túlélte a római birodalom bukását és az antik kultúra összeomlását, és képes volt egy új keresztény társadalom és kultúra megteremtésére: megszületett a keresztény középkor.

Nem szabad azonban elhallgatnunk azt sem, hogy főképp az ókor későbbi századaiban bizonyos árnyoldalak is jelentkeztek az egyházirend történetében. A keresztényüldözés korában a püspökök a hívekkel együtt éltek, együtt szenvedtek, együtt haltak vértanú halált. A püspöki tisztség elfogadása sokszor azonos volt a vértanúságra való vállalkozással, mert az üldözők elsősorban az Egyház vezetőire törtek. Mikor azonban a kereszténység államvallássá lett, és hatalomra tett szert, a püspökök is egyre inkább méltóságukat, hatalmukat, jogaikat kezdték hangoztatni. Hozzájárult a nehézséghez az is, hogy az ókorban nem létezett papképző intézmény. Így nemegyszer tudás, erkölcsiség és lelkiség szempontjából alkalmatlan egyének jutottak püspöki vagy presbiteri méltóságra. Amikor az ilyen méltóság jelentős anyagi előnyökkel is járt, különösen nagy volt a veszély, hogy krisztusi szempontból alkalmatlan egyének igyekeztek azt kezükbe keríteni. Nagy Szent Gergely pápa beszédeiben gyakran találunk keserű kifakadásokat méltatlan püspökök és papok ellen.

Ezért nem csoda, hogy az ókor vége felé a hívek sok esetben jobban vonzódtak a *szerzetesekhez*, mint püspökeikhez és plébánosaikhoz. Az ókorban a IV. századtól kezdve hatalmas hullámként söpörtek végig az egész egyházon a szerzetesrendek mozgalmai. Szent Antal és Szent Pakhómiosz sivatagba vonultak egyedül az Istent keresni, de példájuk vonzóreje mozgásba hozta az egész társadalmat. A Szent Vazul, Szent Ágoston, Szent

Benedek által írt szerzetes életszabályok számtalan ember számára váltak az evangéliumi tökéletességre vezérlő kalauzzá. Ezek a Krisztusért mindent feláldozó, szegénységet vállaló, házasságról lemondó, egészen az imádságnak élő és a jézusi evangélium tűzében lángoló szerzetesek óriási hatást gyakoroltak a keresztények életére és a kereszténység terjedésére. Számos kiváló püspök közülük került ki, és — főképp később — számos szerzetes működött felszentelt papként (presbiterként). A népvándorlás törzseit, bennünket magyarokat is, jórészt az ilyen szerzetes püspökök és papok térítették a keresztény hitre. A szerzetes ideál befolyása alól azok az egyházi elöljárók sem vonhatták ki magukat, akik maguk nem voltak szerzetesek. Azt a szokást — amely később a latin egyházban törvénnyé is lett —, hogy a papok « az Isten országáért » nőtlenségben élnek, a szerzetesi életforma kisugárzásának tulajdoníthatjuk. A papok breviáriumimádkozása is a szerzetesek zsolozsmázásából ered. Ilyen szervezettel és ilyen szellemi vértezettel felruházva fogott hozzá az Egyház a középkor világának megteremtéséhez.

(2) *A középkori Egyház*

A népvándorlás hullámai lassan elültek; a vad, harcos törzsek letelepültek; megszülettek az európai országok, kialakult nyelvük, kiépültek a királyságok és a hűbéri rendszer, fejlődésnek indult a tudomány és a művészet. Ennek az új világnak lelki, szellemi otthona az Egyház. A román stílusú székesegyházak tükrözik ezt az új rendet. A székesegyház jól tagolt, masszív épület; szilárdan gyökeredzik a talajba, tornya az ég felé mutat, falai biztonságot adnak. A pillérekről Krisztus, Mária és a szentek alakja néz le nyugodtan az imádkozó sokaságra. A gonoszságot jelképező torz alakok a szentek

lábai alatt görnyedeznek. A magasan emelkedő oltáron válik újra jelen valósággá Krisztus megváltó áldozata; az Úr látogatja meg újra népét, hogy a bűnből megtéréshez és bocsánathoz, a halálból élethez vezesse. A misét a püspök vagy a pap végzi, díszes szertartási ruhában, a fehéren ragyogó klerikusok csoportjától körülvéve, gyertyák fényében, illatos tömjénfüst felhőjében. A hívek megélték itt, hogy létük a szépség és jóság forrásán, az Istenen alapszik, aki teremtőnk, mesterünk, bíránk, urunk és Jézus Krisztus által üdvözítőnk és megváltónk.

A liturgiát, Nyugat- és Közép-Európában, nem az ekkor még kifejletlen népi nyelveken, hanem a latinul írt szertatáskönyvek szerint latinul végezték. Ezért azoknak, akik papnak készültek, meg kellett tanulniok a latin nyelvet meg az írást és olvasást. Így lettek a középkor első századaiban szinte kizárólag az egyházi személyek a kultúra hordozóivá.

Az egyházirend fokozatainak görög eredetű elnevezései (episzkoposz, presbiter, diakónus) továbbra is megmaradtak hivatalos címnek, de a nép nyelvén kiejtésük a legmeglepőbb változásokon ment keresztül. Így lett az episcopusból olaszul vescovo, spanyolul obispo, franciául évêque, németül Bischof, angolul bishop, lengyelül biskup és magyarul püspök. Közös hangként csak a p=v=b maradt meg; a többit mind elferdítette a nép ajka. A presbiter szóból olaszul prete, franciául prêtre, németül Priester, angolul pedig priest lett. A magyarok között presbiterből származó szó nem honosodott meg; helyette a « pap » szó lett használatossá. Ez a szó végső fokon a görög « pappasz »-ból származik, amely « atyát », « atyácskát » jelent. A görög egyházban ezzel a kedveskedő névvel illették a püspököket és presbitereket. Nálunk talán a Szent István előtti korban hazánkban működő bizánci hithirdetők honosították meg. A püspö-

köt azonban a magyarok nem szokták egyszerűen «pap »-nak hívni, hanem inkább « főpap«»-nak.

A hiereusz, sacerdos szó alig honosodott meg az új európai nyelvekben. Így az a különös helyzet támadt, hogy a szentírásban előforduló « hiereusz » (illetve a héber « kohen ») szót az európai nyelveken a Priester, prêtre, magyarul pedig « pap » szóval fordították, ami — ha a szavak nyelvi leszármazását tekintjük — igen fonák helyzet. De a nyelvfejlődés nem követi a logika szabályait. Így tehát mi is a következőkben a történelmileg kialakult szóhasználatot fogjuk követni. A « pap » szót tehát az ókori egyház által újraértelmezett és a keresztény egyházi elöljárókra alkalmazott « hiereusz » (sacerdos) szó értelmét is magában foglaló kifejezésként használjuk, amelynek konkrét megvalósulását a késői ókor, a középkor és az újkor számára a presbiter-lelkipásztor jelentette.

[1] *A papi rend krisztusi teológiájának kidolgozása*

Az ilyen pap konkrét alakját tartván szem előtt dolgozták ki a középkorban virágzásnak induló egyetemeken működő hittudósok (akik maguk is presbiterek) a *keresztény papság teológiáját.* Amint azt Aquinói Szent Tamás művei mutatják, a papságról való felfogásuk központjában Krisztus áll. « Krisztus minden papság forrása — írja Tamás —. Az ószövetségi pap ugyanis Krisztusnak volt előképe, az újszövetségi pap pedig Krisztus képviselőjeként (in persona Christi) működik » (Summa theol. III, qu.22, a.4). A pap feladata az, hogy « közvetítő legyen Isten és az emberek között » (Summa theol. III,qu.22,a.1). Ámde Krisztus az egyetlen tökéletes közvetítő. Ezért ő az egyetlen tökéletes pap. Az Egyház papjainak tehát az a feladatuk, hogy « mint az igazi közvetítő, Krisztus szolgái » Krisztus « eszközeként »

működjenek közre az emberek Istennel való egyesítésének krisztusi művében (Summa theol., III,qu.26,a.1; qu.64, a.5). A papszentelés szentsége által teszi meg Krisztus a papot képviselőjévé, vési lelkébe a papi « jegyet » (character), amely által tevékenyen részesül Krisztus papságában (Summa theol., III,qu.63,a.2-3). Így a pap által Krisztus maga folytatja az emberek javára kegyelemközvetítő munkálkodását (Contra gent. IV,74).

Minthogy a papok tevékenységei közül a misézésnél és a szentségek kiszolgáltatásánál tűnik ki leginkább az, hogy Krisztus eszközeiként működnek, ezért a középkori hittudósok a keresztény papság lényegének meghatározásánál a szentségekkel, főképpen az eukarisztiával kapcsolatos feladatot helyezték középpontba. Szent Tamás világosan így ír: « A papnak kettős tevékenysége van: elsődleges tevékenysége az, hogy Krisztus valóságos testévé szentelje (a kenyeret); másodlagos tevékenysége pedig az, hogy előkészítse a népet az Oltáriszentség vételére » (In Sent IV, d.24,qu.1, a.3, sol.2 ad 1). Ebből a felfogásból a papszentelésre vonatkozólag egy furcsa következtetés született. Misézéshez ugyanúgy van hatalma a papnak (presbiternek), mint a püspöknek; a középkorban pedig csak papokat szenteltek püspökké; Így a püspökszentelés a misézésre vonatkozólag nem adott új hatalmat; ebből a legtöbb középkori hittudós azt a következtetést vonta le, hogy a pap(presbiter)szentelés szentség (sacramentum), de a püspökszentelés csak szentelmény (sacramentale). Ezt a keresztény ókor felfogásával ellenkező nézetet — mint látni fogjuk — a II. vatikáni zsinat küszöbölte ki, hangoztatván, hogy éppen a püspökszentelés a papszentelés szentségének teljessége.

[2] *Egyházi rend és joghatóság*

A középkori hittudósok, bár legtöbben a püspökszentelést nem tartották szentségnek, megtartották azonban az ókori Egyháznak azt a felfogását, amely szerint az « *egyházirend hatalmának* » (potestas ordinis) három fokozata van, vagyis a püspöki, papi (presbiteri) és diakónusi hatalom. Ezt a hatalmat a szentelés visszavonhatatlanul adja meg; senki azt többé el nem veheti. De az Egyház rendje végett az Egyház vezetőinek « *joghatósági hatalom* »-ra (potestas iurisdictionis) is szükségük van. Péter és az apostolok kaptak ilyen hatalmat közvetlenül Krisztustól, és ennek gyakorlását folytatják a pápa, illetve a püspökök. Történelmi okokból, az Egyház rendelkezése folytán, ezeken kívül még számos egyéb joghatóság is keletkezett. Így lettek egyes fontosabb városok püspökei pátriárkává, metropolitává, érsekké, akiknek a tartományukhoz tartozó püspökök felett volt bizonyos joghatóságuk. Így lettek egyes papok (presbiterek) esperessé, plébánossá, apáttá, prépostá. A joghatósági hatalom elnyerését a középkori hittudósok nem hozták közvetlen kapcsolatba az egyházirend szentségével. Ezt a hatalmat nem a szentelés által, hanem az egyházjog szabályai szerint kinevezés, megbízatás, választás stb. által kapják az illetékesek, és az ilyen hatalom visszavonható. Csak joghatósági hatalom birtokában van joguk az egyházirend viselőinek a Krisztus nevében való hivatalos igehirdetésre és a hívek kormányzására.

Ennek a középkori teológusok által kidolgozott felfogásnak kétségkívül van bizonyos jogosultsága, de egészében véve nem tekinthető elégséges magyarázatnak. Sohasem szabad ugyanis elfelejteni, hogy Isten népének szolgái *valamennyi* tevékenységüket a Krisztus és a Szentlélek által kapott szentelési kegyelem alapján végzik. Nemcsak a szentségek kiszolgáltatására áll ez, hanem

az igehirdető és lelkipásztori tevékenységre is. A joghatóságot szabályozó egyházjogi rendelkezések csupán a szentelésből folyó alapvető meghatalmazásnak a hívek érdekében történő szabályozását jelentik. Azáltal, hogy a « joghatósági hatalmat » túlságosan elválasztották a papszentelés szentségétől, és egyesek odáig mentek, hogy az Egyházban gyakorolt valamennyi joghatóságot csupán a pápa főhatóságából származó megbízatásnak tekintették, a középkori hittudósok és egyházjogászok hozzájárultak ahhoz, hogy az Egyház túlságosan egy abszolutisztikus államhatalom formáit kezdte ölteni. Ezzel már rá is tértünk a középkori egyházirend árnyoldalainak említésére.

[3] *Árnyoldalak és eretnekségek*

Kétségkívül a kereszténységnek át kell járnia minden nép és minden kor társadalmát, kultúráját, gondolkodásmódját, érzésvilágát, mindennapi életét. Csak így lesz az evangélium nem valami elvont elmélet, hanem valóságos élet. De a kereszténységnek és a népek és korok életének ez az egybeforrása veszedelemmel is jár. Félő ugyanis, hogy egy adott társadalomba való beilleszkedés annak a társadalomnak korlátait, hibáit, krisztusi szempontból elfogadhatatlan elemeit is bevezeti a keresztény egyház tényleges életmódjába. A középkori kereszténység mélyen áthatotta a népek akkori társadalmi életét, és azt sok szempontból megnemesítette. De ugyanakkor nem maradt mentes az akkori társadalom távolról sem krisztusi felfogásainak befolyásától. Az Egyház szervezete a hűbéri társadalomnak lett szerves része. A pápák, érsekek, püspökök és apátok fejedelemmé vagy hűbérúrrá, nagy hatalom és gazdagság birtokosaivá lettek. Az alsóbbfokú papi hivatalokkal is tetemes kiváltságok és biztos bevételi források jártak. Így nem ritkán

olyan egyének törekedtek az ilyen hivatalokra, kiknek szívügye nem a krisztusi, jópásztori szolgálat, hanem a hatalom és vagyonszerzés volt. A királyok és fejedelmek is gyakran nem buzgó lelkipásztorokat, hanem politikai kegyenceiket igyekeztek magas egyházi állásokhoz juttatni. Hozzájárult a nehézséghez még az is, hogy a középkori egyetemek a papságra készülőknek tudományos kiképzést adtak ugyan, de lelki és erkölcsi nevelést alig. Ezenfelül a papságra törekvőknek csak egy kis százaléka járt ezekre az egyetemre, más papneveldék pedig, a szerzeteseket képző kolostori iskolákon kívül, nem léteztek. Így a papok között nagy volt a tudatlanság, és erkölcsi szempontból is sok volt a kifogásolnivaló. A nagy szerzetesrendek, bencések, ciszterciek, később a domonkosok és ferencesek mozgalma kétségkívül nagy megújulást hozott, de nem volt elégséges az egyházi szervezet gyökeres megreformálásához. Sokszor úgy érezték a hívek, hogy püspökeik, papjaik nem krisztusi jó pásztorok, hanem csak saját érdeküket hajszoló ragadozó farkasok.

A középkori Egyház az államhatalommal szövetkezve evilági erőre, hatalomra, vagyonra támaszkodott. Az egyre szaporodó egyházi törvények megtartását az államhatalom kényszerítő eszközeivel sürgette. Az államhatalommal együtt keresztes háborúknak, eretnekek kínvallatásának és kegyetlen kivégzésének volt kezdeményezője. A hadserege élén « büszke vezér »-ként lovagoló érsek alakjában bizony vajmi nehéz lett volna a szelíd és alázatos Jézus, a keresztre feszített Jézus képmására ismerni.

Amikor az Egyház életében viszályok jelentkeznek, akkor szoktak eretnekségek születni. A keresztény ókorban nem létezett alapvető nehézség az egyházi elöljárók szerepére vonatkozólag; ezért az ókorban — mint már említettük — egy eretnekség sem született, amely feladatukat kétségbe vonta volna. A középkorban azonban,

minthogy az egyházi elöljárók életmódja és tevékenysége sokban eltért az evangéliumi ideáltól, egymás után születtek az eretnek mozgalmak, amelyek már nem elégedtek meg csupán a visszaélések korbácsolásával, hanem a keresztény papi hivatal lényegét kezdték támadni. Így a XI. században, főleg Dél-Franciaországban és Észak-Olaszországban, az « albiak » és a « valdiak » közül sokan teljesen elvetették a pápa és püspökök joghatóságát, az egyházi előírásokat és szertartásokat. Egyesek közülük azt állították, hogy a katolikus papság romlottsága miatt elvesztette a Krisztus által adott lelki hatalmat; mások odáig mentek, hogy tagadták az egyházi elöljárók létjogosultságát. A XIV. században az angol Wicleff hirdette azt a tant, amely szerint csak az örök életre « előrerendelt » bűntelen püspökök és papok végezhetnek érvényesen papi működéseket. Wicleff elgondolásait a husziták terjesztették Európa más országaiban.

Az ezek ellen a mozgalmak ellen összehívott általános zsinatokon (IV. lateráni zsinat [1215], konstanci zsinat [1415]) az Egyház határozottan elvetette az ilyen felfogásokat (DS 802 [D430], DS 1165 [D595] stb.). Ezenkívül számos erőfeszítés történt az egyház fejének, vezetőinek és tagjainak megrefomálására is, de bizony sajnos gyökeres javulás nem mutatkozott. Így az emberek elégedetlensége egyre növekedett, és végül a XVI. század refomációjában robbant ki. Ezzel azonban már a középkorból az újkorba lépünk.

(3) *Az újkori Egyház*

A középkor tehát az egyházirend történetének szempontjából nem zárult örvendetes mérleggel. A fő baj az volt, hogy nem « szolgálat », hanem « hatalom » került az egyházirendről való felfogás előterébe. Kétségkívül a

Krisztus által az apostolokra és utódaikra bízott szolgálat bizonyos lelki hatalommal is jár, de ennek a hatalomnak egyetlen létjogosultsága a jézusi szellemben történő igehirdetési, jópásztori és szentségkiszolgáltató szolgálat ellátása. Amikor a hatalom lesz a fő dolog, és méghozzá evilági méltóságokkal, kincsekkel, hatalmi eszközökkel párosul, akkor Isten népének szolgáiban elhomályosul az evangélium ragyogása.

Ez a szomorú helyzet volt nagy oka annak, hogy a protestáns reformátorok oly hevesen támadták a papságról való katolikus felfogást, és hogy támadásaik oly sok ember lelkében visszhangra találtak.

[1] *A protestantizmus által okozott válság*

Luther elvetette a pappá szentelés szentségét; hangoztatta, hogy valamennyi hivő egyaránt részesül az általános papságban. Minden keresztény egyenjogú, szabad fia az Istennek, ezért joga van mindenkinek a Szentlélek ihletése szerint magyaráznia a Szentírást. Az ember a Krisztusba vetett hit által üdvözül, nincs szükség kegyelemközvetítő papokra. Luthernak ebben a felfogásában a többi vallásújítók is osztoztak. Ezért a protestáns egyházak nem vették át a görögkeleti egyházban és a katolikus egyházban fennálló egyházi szervezetet. Az apostoloktól eredő püspöki kézfeltétel által továbbadott « apostoli folytonosság » (successio apostolica) megszakadt.

Luther felfogásához és annak terjedésébe, az Egyházban tapasztalható visszaélések miatti elégedetlenség mellett, kétségkívül belejátszott a kezdődő újkor individualizmusa is. Az individualista nem érzi jól magát egy nagy hajóban, ahol a kapitány vezetése alatt közösen vitorlázik a legénység meg az utasok a túlparti kikötő felé; maga akar, legföljebb néhány azonos gondolkodású tár-

sával, egy kis csónakban evezve, nekivágni a haboknak. Az ilyen individualizmusnak volt természetes következménye, hogy a protestantizmus nem tudta megőrizni egységét, hanem számos felekezetre szakadt.

Ezekben a felekezetekben is természetesen szükség volt valamilyen szervezetre. A reformátorok az ősegyház szervezeti formáját akarták közösségeikbe bevezetni, de nagyon eltérők voltak a vélemények arra vonatkozólag, hogy milyen is volt ez a szervezet. A lutheránusoknál, kálvinistáknál a « pásztorok » kézfeltétele által hivatalba iktatott « pásztor »-nak eléggé jelentős hatalma van az evangélium prédikálására, a közösség vallási életének irányítására és az Úrvacsora végzésére, míg a baptistáknál és egyéb hasonló felekezeteknél a hívek önkormányzatán van a hangsúly, és a pásztor csak az egyházközség megbízottjaként működik.

Történelmi távlatból ítélvén meg a dolgokat, be kell vallanunk, hogy bár a reformátoroknak a katolikus egyházban akkor mutatkozó fonákságok elleni haragja jogos volt, mozgalmuk nem vezetett a kereszténységnek ahhoz a gyökeres megújulásához, amelyek a vallásújítók reméltek. A kereszténység egységének elvesztése pedig igen káros hatásokkal járt. Ezzel persze távolról sem akarjuk tagadni, hogy protestáns testvéreink gyülekezeteiben számtalan ember ismerte meg az evangéliumot, élt Krisztus hűséges tanítványaként, jutott el az örök életre. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mennyi protestáns lelkész élt és dolgozott, a múltban is, ma is, mint Krisztus hűséges tanúja, a hit buzgó terjesztője és a hívek jóságos pásztora. Isten mentsen, hogy katolikus papok és protestáns pásztorok manapság egymást támadják, egymást marják. De mindnyájunk kötelessége az, hogy a Krisztus által óhajtott egyház egységének helyreállítására törekedjünk. Katolikus részről e célból az a legfontosabb teendő, hogy egyházunk konkrét formáját, minden ke-

resztény jogos igényeinek figyelembevételével, az evangélium mércéje szerint úgy újítsuk meg, hogy — úgy, mint a kereszténység első évezredében — egy egységes egyházban találhassa meg minden keresztény egyén és közösség a jogos kívánságainak megfelelő evangéliumi élet otthonát.

[2] *A trentói zsinat és hatása*

A reformációtól okozott válságból felrázva, a katolikus egyház a trentói zsinaton kezdte meg az Egyház reformját. E zsinat utolsó ülésszakában, 1563-ban került sor az egyházirend kérdésének tárgyalására. A zsinat egy dogmatikus határozatban először is az egyházirendről szóló katolikus tanítás néhány alapvető pontját hirdette ki; utána pedig egy reformhatározatban az egyházirend gyakorlati megreformálására vonatkozólag hozott néhány igen fontos döntést.

Az egyházirendről szóló dogmatikus határozatban a legfontosabb a következő három hittétel kihirdetése:

1. Létezik az Egyházban Krisztus által rendelt, látható formájú papság. A papoknak hatalmuk van az eukarisztia (mise) bemutatására és a bűnbánat szentségének kiszolgáltatására (DS 1771 [D961], DS 1764 [D957]).

2. A papszentelés Krisztus által rendelt, kegyelmet és eltörölhetetlen « jegyet » (character) közvetítő valóságos szentség (sacramentum) (DS 1773, 1774, 1766 [D 963,964,959]). — [A zsinat itt a presbiterszentelésről beszél. Mint említettük, a püspökszentelés szentség voltáról vita folyt a középkorban; a zsinat ezt a vitát nem akarta eldönteni. A papi « jegyre » vonatkozólag a zsinat csak annak létét tanítja, de nem bocsátkozik részletekbe arra vonatkozólag, hogy ez a « jegy » miben áll. Ebben a kérdésben ugyanis szintén több eltérő véle-

mény létezett a középkori hittudósok között. Ma számos hittudós úgy véli, hogy ez a « jegy » nem egyéb, mint az az « Isten kegyelme » (charisma), amelyről a Timoteushoz írt második levél (1,6) beszél. Lásd fent.]

3. Isteni rendelés szerint létezik az egyházban hierarchia, mely püspökökből, presbiterekből és diakónusokból (ministri) áll. A püspökök az apostolok utódjai. Rangjuk magasabb, mint a presbitereké, és csak nekik van hatalmuk az egyházirend és a bérmálás szentségének kiszolgáltatására (DS 1776-7, 1767-8 [D 966-7, 960]).

Az egyházirend reformjára vonatkozólag a zsinatnak két döntése bizonyult hathatósnak:

1. A zsinat szigorúan kötelezte az egyházi hivatallal rendelkezőket, hogy püspökségük, illetve plébániájuk területén tartózkodjanak. Ez volt első feltétele annak, hogy igehirdető, szentségkiszolgáltató és jópásztori szerepüket ténylegesen ellássák. A zsinat erélyesen buzdította a papokat az igehirdetésre, és annak előmozdítására készült el röviddel a zsinat után a plébánosok számára írt kiváló « Tridenti Katekizmus ».

2. Előírta a zsinat, hogy papságra készülők lelki, erkölcsi és tudományos kiképzésére minden egyházmegyében papneveldét (szemináriumot) állítsanak, és pontosan megszabta, hogy ki és hogyan járuljon hozzá ezeknek anyagi fenntartásához.

A trentói zsinat e határozatai kétségkívül nagy érdeműek. Az Egyház ezen a zsinaton újra világosan kihirdette, a Szentírás, valamint az ókori összegyház hite és gyakorlata alapján, az egyházirendről szóló meggyőződését. A reformhatározatoknak is jó hatásuk volt. A trentói zsinat rendelkezése szerint felállított szemináriumokban számos kiváló pap és püspök nevelkedett, akik imádságos lelkülettel és nagy apostoli buzgósággal végezték szolgálatukat. A katolikus reformmozgalom sodrában keletkezett új férfiszerzetek, amelyeknek tagjai legna-

gyobbrészt papok voltak, szintén nagyban hozzájárultak a hitélet fellendítéséhez és a kereszténység terjesztéséhez.

Be kell azonban azt is vallanunk, hogy a trentói zsinat által megkezdett katolikus reformmozgalomban is voltak hiányok. Az egyházirendről szóló zsinati dogmatikus határozat, a középkori teológia elégtelensége és a protestantizmusra való reakció miatt, bizonyos egyoldalúságban szenved. A zsinat egy szót sem szól a hívek « általános papságáról », nem említi azt, hogy minden keresztény részesedik Krisztus prófétai és papi hivatalában, és arról sem szól, hogy a Szentlélek minden kereszténynek osztogatja különböző kegyelmi ajándékait avégből, hogy ki-ki működtesse azokat az egyház és a világ javára. A papság hivatalának leírásában sok szó esik a hatalomról és kevés a szolgálatról. A hangsúly csak a szentségek kiszolgáltatásán van; a dogmatikus határozat nem említi, hogy az igehirdetés is a keresztény papság lényegéhez tartozik. Egyszóval a trentói zsinat erélyesen előmozdította ugyan az egyház reformját, de nem vette elégségesen figyelembe a protestánsok jogos követelményeit.

Nem tudták az Egyház vezetői rászánni magukat arra sem, hogy lemondjanak a földi hatalomról és gazdagságról. A katolikusnak maradt országokban változatlanul szoros volt a kapcsolat az államhatalom és az Egyház vezetősége között. Az Egyház benső életében pedig túltengett a papok szerepe, és elégtelen volt a hívek tevékenysége. Egyszóval a trentói zsinat utáni korban is érezhető volt az egyházban egy bizonyos klerikalizmus. Ennek ellenhatásaként született az újkori antiklerikalizmus. Így aztán a vallásellenességtől színezett liberalista és forradalmi mozgalmak végül is a legtöbb országban erőszakkal fosztották meg az Egyházat attól az evilági hatalomtól, számos kiváltságtól és a vagyontól, amelyről az egyházi vezetők maguk nem mertek lemon-

dani. Az így keletkezett új helyzet azonban nem vezetett az Egyház elsorvadásához, ellenkezőleg remek alkalom lett arra, hogy az Isten népének szolgái az evangélium fényében újra átgondolják hivatásukat, és annak ellátására az új kornak megfelelő formát találjanak. Ezt a feladatot tűzte ki magának a II. vatikáni zsinat.

[3] *A II. vatikáni zsinat*

Köztudomású, hogy e zsinatnak kettős célkitűzése volt:

1. A kereszténység forrásainak alapján a jelenkor követelményeinek megfelelően megújítani az egyházat.

2. A katolikus egyháztól elszakadt keresztények kívánalmait jóakaratúan megvizsgálni, az evangélium szerinti jogos kívánalmaikat a lehetőség szerint a katolikus egyházban megvalósítani, és így a keresztények egységéhez vezető utat egyengetni.

Az egyházirendről szóló zsinati tanítás is ennek a célkitűzésnek jegyében áll. A zsinat gazdag tanításának a lényegét a következő 6 pontban foglalhatjuk össze:

1) *Isten egész népe*, valamennyi keresztény, *részesedik Krisztus prófétai, papi és királyi hivatalában.* Isten egész népe kapja a Szentlélektől a hit iránti fogékonyságot (sensus fidei), amelynek jóvoltából az Egyház a maga egészében mindig megtartja krisztusi hitét. Valamennyi kereszténynek osztogatja a Szentlélek különféle kegyelmi adományait (karizmákat), és a keresztényeknek joga és kötelessége e karizmák használata. Valamennyi hívő tevékenyen vesz részt az istentiszteleten és az evangéliumról szóló tanúskodásban (LG 10, 12, 32, 34-36; PO 2; stb.).

2) Krisztus *egyeseket* arra rendelt, hogy mint tanítók, szentségkiszolgáltatók és pásztorok testvéreiknek *szolgáljanak.* Ez a papi szolgálat adomány, amelyet Krisz-

tus és a Szentlélek ad az egyháznak. Krisztus a püspököket és papokat egy meghatározott szolgálatra rendelte, és azért papi szolgálatuk lényegesen különbözik a minden kereszténynek járó « általános papság »-tól (LG 10, 18, 32).

3) A püspökök és papok *valamennyi szolgálata az egyházirend szentségében gyökerezik.* A püspökszentelés is szentség, amely az egyházirend teljességét közvetíti. A szentelés a püspöknek nemcsak a szentségkiszolgáltatás feladatát, hanem az igehirdetői és egyházvezetői feladatot is közvetíti. Ez utóbbiakat azonban a püspök csak a pápával és a püspöki testülettel való hierarchikus egység formájában gyakorolhatja (LG 21,22).

4) Az összegyház püspökei a *püspökök testületét* (collegium) alkotják. Ez a testület, fejével a pápával együtt, az Egyházban a legfőbb lelki hatalom letéteményese (LG 22).

5) A püspökök Isten rendelése szerint az apostolok utódai (LG 18,20).

A papok (presbiterek) a püspök munkatársai. A püspök vezetése alatt álló *papi testületet* alkotják, és részesülnek a püspök papi és apostoli küldetésében (LG 28, 41, PO 2). [A zsinat tartózkodott annak kijelentésétől, hogy a püspöki és presbiteri fokozat megkülönböztetése Krisztus közvetlen rendelésén alapszik. Csak azt szögezte le, hogy « az Istentől rendelt egyházi szolgálatot különböző rendekre osztva végzik azok, akiket már régi időktől fogva püspököknek, presbitereknek és diakónusoknak hívnak » (LG 28).]

6) A püspökök és, püspöki irányítással, a papok *feladata*:

1. az evangélium hirdetése (LG 24, 25,28; PO 2,4);
2. az eukarisztia bemutatása, a szentségek kiszol-

gáltatása, a liturgia vezetése (LG 10, 17, 26, 28; PO 2,5);

3. a hívek lelkipásztori irányítása (LG 27, 28, 41, PO 3, 6).

A II. vatikáni zsinatnak ez a tanítása nagyon jól fejezi ki Isten népe szolgáinak hivatását. Igen fontos az, hogy a zsinat az egyházirend tárgyalásánál az összegyház, Isten szent népének létét veszi kiindulópontnak. Ez a nép Jézus Krisztus életéből, haláláből és feltámadásából születik, a Szentlélek élteti, Krisztussal egyesülve, a Szentlélek erejével vándorol az Atya háza felé. A püspököknek, papoknak, diakónusoknak az a szerepük, hogy egy a kereszténység lényegéből folyó szolgálatot lássanak el Isten népének javára. Ennek a szolgálatnak alapja az egyházirend szentsége. Az Egyházban tehát nem a jogi szemponté az elsőség, hanem a szentség által közvetített kegyelemé. A szenteléskor kapott szentségi meghatalmazás és kegyelem képesíti a püspököt és papot nemcsak a misemondásra és szentségek kiszolgáltatására, hanem a Krisztus nevében történő igehirdetésre és lelkipásztori szolgálatra is.

A keresztény püspökök, papok nem egymástól elszigetelt egyénekként hivatottak szolgálatuk betöltésére, hanem egy testvéri testület tagjaiként. Az egyházi vezetők között is gyakran látható individualizmus veszélyével szemben nagyon fontos annak a ténynek hangsúlyozása, hogy az összegyház püspökei is meg minden egyházmegye papjai is egy testületet képeznek, amely testületileg felelős azért, hogy az evangélium szava visszhangozzék az egész világon, mindenki részesülhessen a krisztusi szentségekben, és minden hivő tapasztalhassa a krisztusi jó pásztor szeretetét.

Az is nagyjelentőségű, hogy a II. vatikáni zsinat a keresztény papi szolgálat lényeges feladatainak felsoro-

lásánál mindig megemlíti, éspedig legtöbbször első helyen, az igehirdetést (LG 25, PO 4, stb.). Amint az apostolok testülete, úgy a püspökök és papok testülete is lényegéből kifolyólag a krisztusi evangélium hiteles tanúja.

A papi szolgálatról szóló zsinati felfogásnak kétségtelenül megvan az ereje arra, hogy az evangélium szellemének és a jelen kor követelményeiek megfelelő papi lét- és életformát virágoztasson fel az Egyházban. Mielőtt azonban a II. vatikáni zsinat utáni fejlődést vázolnánk, térjünk ki röviden három, az egyházi renddel kapcsolatos kérdésre, amelyek a múlt és jelen történelme folyamán adódtak.

[4] *Néhány részletkérdés*

1. A püspök-, pap- és diakónusszentelés szertartásának lényege

Mint már többször említettük, az apostolok korától mind a mai napig a püspök, pap és diakónus szentelése püspöki kézfeltétel és imádság által történt. A középkori latin egyházban ehhez a szertartáshoz még több más szertartás, nevezetesen az egyes egyházi rendek hivatalának végzéséhez szükséges « eszközök » (például ostya, kehely, evangéliumoskönyv stb.) átadása járult. Ennek következtében a hittudósok körében vita tárgyává vált, hogy mely szertartások képezik a papszentelés szentségének *lényegét* (skolasztikus szóhasználat szerint: annak « matériáját » és « formáját »). Számos hittudós a középkorban úgy vélekedett, hogy nem a kézfeltétel, hanem az « eszközök » átadása e szentség lényegét alkotó szertartás. Ezt a felfogást a firenzei zsinat (1439) egyik határozata (Decretum pro Armenis, DS 1326 [D701]) is magáévá tette. A görög szertartású egyházban azonban,

amelynek papszenteléséit a katolikus egyház mindig érvényesnek tartotta, a szentelés mind a mai napig « eszközök » átadása nélkül, puszta kézföltétellel és imádsággal történik.

Így felmerül az a kérdés, hogy az egyház a latin szertartást követő keresztények számára a középkorban megváltoztatta-e a papszentelés szentségének lényegéhez tartozó szertartást. A legtöbb hittudós ugyanis úgy véli, hogy Krisztus eredeti szándékának megtartása mellett az egyháznak jogában áll a szentségek lényegi szertartását a korok követelményei szerint módosítani. Az ebben a kérdésben fennálló bizonytalanságot végül is XII. Piusz pápa 1947-ben kiadott rendelete oszlatta el. (DS 3857-3861 [D 2301]). A pápa ebben kijelenti, hogy — legalábbis e rendelet érvénybelépésétől fogva — a püspök-, pap- és diakónusszentelés szertartásának lényegét egyedül a püspöki kézföltétel, és az adott rendre való felszentelést, valamint a Szentlélek kegyelmét kifejező püspöki imádság alkotja. Hozzáteszi a pápa, hogy ha valamikor az egyház « eszközök » átadását is lényeges szertartássá tette volna — hogy ez tényleg megtörtént-e, vagy sem, annak eldöntése az egyháztörténészek feladata —, akkor ő ezt a döntést eltörli, úgyhogy a jövőben teljes bizonyossággal a kézfeltétel ősi szertartása elegendő a szentség érvényességéhez. A többi szertartást továbbra is végzik, de azok nem a papszentelés szentségének lényegéhez tartoznak, hanem csak annak egyes hatásait szemléltetik.

2. Az úgynevezett « kisebb rendek » kérdése

A három alapvető egyházirendi fokozat, a püspök, presbiter és diakónus fokozata mellett, az ókor egyházában, a keresztény élet szükségletei szerint, több más « szolgálat » is keletkezett, amelyek viselőinek hivatalba iktatása ünnepélyes szertartással történt. Már a III. szá-

zad elején hallunk alszerpapokról (subdiaconus) és olvasókról (lector). A III. század közepén kelt, Róma városának egyházi személyzetét leíró levélből tudjuk, hogy ott ez időben a püspökön, presbitereken és diakónusokon kívül alszerpapok, akolitusok, ördögűzők, olvasók és ajtónállók működtek. Ezeknek a hivatalba iktatásakor sohasem történt kézföltétel, de a középkortól kezdve szokásba jött a hivataluk végzéséhez szükséges « eszközök » (például szentírás, kulcsok stb.) átadása.

Ennek következtében azok a hittudósok, akik a papszentelésnél az « eszközök » átadását tekintették lényegesnek, úgy vélekedtek, hogy ezekre a « kisebb rendeknek » nevezett hivatalokra való beiktatás szertartása is az egyházi rend szentségének egyik formája. Miután azonban az újkori történelmi kutatás kimutatta, hogy ezek a hivatalok nem nyúlnak vissza az apostolok koráig, a hittudósok többségének véleménye arra hajlott, hogy a beiktatási szertartásokban ne szentséget, hanem csak egyházi eredetű « szentelményt » (sacramentale) lásson.

Erre a kérdésre VI. Pál pápa 1972-ben kiadott rendelete vet új fényt. E rendelet szerint a latin szertartású egyházban ezentúl csak két ilyen szolgálat marad meg: az akolitus és az olvasó szolgálata. A püspöki karoknak joguk van arra, hogy a pápa jóváhagyásával más szolgálatokat is bevezessenek. A pápa ezeknek a hivataloknak megjelölésére nem használja a « rend » (ordo) szót, hanem mindig « szolgálatoknak » (ministeria) nevezi azokat. A hivatalba iktató szertartást sem « szentelésnek » (ordinatio), hanem « beiktatásnak » (institutio) nevezi. Ebből nyilvánvaló, hogy az egyház szándéka szerint itt nincs szó az egyházi rend szentségének egy formájáról. Az ilyen szolgálatok viselői nem lesznek « klerikussá » (a « klerikus » jogait és kötelességeit a diakónusszentelés adja). Olyan feladatokról van tehát itt szó, amelyek a hívek aktív szerepéhez tartoznak, és amelyeket az egy-

ház hivatalos és nyilvános megbízatás formájában támogat és imádságával kísér.

3. A nők egyházi rangra való emelésének kérdése

Több protestáns felekezetnél már régóta szokásos, hogy nők is működnek « pásztorként ». Korunkban, a nők társadalmi szerepének gyarapodása, valamint a nők egyenjogúságáért küzdő mozgalmak következtében, növekedett azoknak az egyházaknak száma, melyek nőket emelnek egyházi tisztségre. Ilyen körülmények között érthető, hogy a katolikus egyházban is vita tárgyává lett ez a kérdés. Mit szóljunk hozzá?

Kétségtelen tény az, hogy Jézus csak férfiakat választott apostolnak. Tény az is, hogy sem az ősegyházban, sem a későbbi korok katolikus és görögkeleti egyházában soha nőt püspökké vagy pappá nem szenteltek. Diakónisszák (női diakónusok) működtek az ókor egyes egyházaiban (különösen Konstantinápolyban és a szíriai egyházakban volt nagy szerepük), de női püspökök vagy papok soha. Egyesek véleménye szerint ez csak azért volt így, mert az ókori társadalom a nők alsóbbrendűségét vallotta. Tény, hogy a zsidó társadalomban és vallásban kizárólag a férfiaké volt a vezető szerep. De az ókori görög-római világban a császárkorban a nők jogai nem maradtak el a férfiak jogai mögött, és számos női uralkodóról, és a római birodalom különböző vallásaiban működő női papról van tudomásunk. Így tehát nem bizonyítható, hogy az ősegyháznak az a gyakorlata, mely szerint csak férfiakat szenteltek püspökké és pappá, kizárólag a kor előítéletein alapulna. Az evangéliumokból láthatjuk, hogy Jézus, korának zsidó társadalmától eltérőleg, a nőket nagyra becsülte. Amellett Jézus nem volt olyasvalaki, aki a társadalom előítéleteihez alkalmazkodott volna tetteiben. Ilyen körülmények között az a tény,

hogy Jézus csak férfiakat tett apostollá és az Egyház kétezer éven át követte eljárását, nagyon meggondolandó.

Hogy Jézus és az egyház miért tett így, azt nehéz megmondani. Semmi esetre sem azért, mintha a nőket lebecsülte volna. Hiszen a Jézus példáját követő Egyház éppen egy nőben, Máriában látja a minden apostolt és egyházi vezetőt meghaladó tökéletesség megvalósulását. Az Egyház nagyon is jól tudja, hogy mennyit köszönhet édesanyák, özvegyek, szűzek, apácák hitének, szeretetének, szolgálatának, imájának. Nélkülük az egyház soha sem tudná ellátni azt a feladatát, hogy az evangéliumi szeretet jele és megtestesülése legyen e világban. Azonban, a nők iránti nagy megbecsülés ellenére is, a katolikus egyház (és a görögkeleti egyház) ma is úgy véli, hogy a férfiakat apostollá tevő Krisztus példáját követve a püspöki és papi tisztre férfiakat kell szentelnie. A római Hittani Kongregációnak 1976-ban kiadott nyilatkozata és II. János Pál pápa 1979-ben elhangzott beszédei ezt az álláspontot szögezték le. E kérdésben csupán elméleti fejtegetésekkel alig lehet végső bizonyosságra juthi; a Szentlélektől vezetett összegyház gyakorlata a döntő. Helyi egyházközségeknek és csoportoknak alkalmazkodniok kell az összegyház útirányához.

[5] *Katolikus papság a zsinat után*

Ez után a kitérés után vázoljuk röviden a II. vatikáni zsinat utáni helyzetet. A zsinat utáni első évtized, tudvalevőleg, főképp a papság körében, elég sok zavarral és válsággal járt. Voltak olyan papok, akik nem tudtak alkalmazkodni a zsinat új felfogásaihoz, és voltak olyanok, akik a zsinat egyes meglátásait eltúlozva a katolikus hagyománytól eltérő felfogásokat hirdettek. Az előbbiek közül egyesek elkeseredtek és magukba zárkóztak; az utóbbiak közül pedig jónéhányan elhagyták a

papi hivatást. Ezért a II. általános püspöki szinódus (1971) újra részletesen foglalkozott a papság kérdésével, és igyekezett eloszlatni a félreértéseket. A szinódus nagyon találóan fejezi ki a keresztény papi szolgálat változatlan lényegét: a pap feladata az, « hogy Istennek irántunk való szeretetét, amely Krisztusban öltött testet, az igehirdetés és a szentségek által tegye jelenlevővé, és ugyanakkor az embereket Istennel és egymással való közösségben egyesítse » (De sacerdotio ministeriali, 6).

A szinódus utáni években is folytatódtak ugyan a zavarok, de minden jel arra mutat, hogy II. János Pál pápa hivatalba lépésével nagyjából lezárult a zsinatot követő bizonytalankodás időszaka, és hogy a papi szolgálat kérdésében is az egyház, a zsinat utáni viharoktól edzetten, a pozitív zsinati indítások kiépítésének korszakába lépett. Magának II. János Pálnak papi hivatása örömétől sugárzó alakja és bámulatos népszerűsége is mutatja, hogy a krisztusi evangélium, a katolikus hagyomány és a zsinati megújulás szellemében élt papi hivatás milyen nagyszerű életforma, és mekkora vonzó erő éppen a mai világban. Idézzük tehát az egyházirend történetéről szóló fejezetünk befejezéseképpen a pápának papokhoz intézett néhány szívhez szóló szavát:

« Hívott bennünket valaki. Először szívünk mélyén hallottuk ezt a titokzatos hívó szót. Aztán pedig, amikor az Egyház hívott, és a püspök keze által felszentelt, ez a meghívás hivatalosan jóváhagyott hivatássá vált. Ez a hivatás ad erőt arra, hogy kitartóan és hűségesen azok legyünk, akik vagyunk » (Milánói papoknak, 1979, okt. 4).

« A papi hivatást az Úr Jézus maga adja. Egyedi, személyes hivatás ez. Mint valamikor Jeremiást, úgy bennünket is nevünkön szólít az Úr. A papság maradandó szentségi jel, amely azt mutatja, hogy a jó Pásztor szeretete soha sincs távol nyájától. A papság örök

érvényű. Lehetetlen az, hogy Isten, aki arra ösztönzött, hogy igent mondjunk, most nemet kívánna hallani tőlünk » (Amerikai papoknak, 1979, okt. 4).

« Krisztus a papságra hív titeket. Krisztus általatok akarja gyakorolni papságát. A ti hangotokkal akar szólni, általatok akar Oltáriszentséget szentelni és bűnöket bocsátani, a ti szívetekkel akar szeretni, a ti kezetekkel akar segíteni, a ti erőtökkel akar szolgálni » (Hivatások napjára, 1979, május 6).

« Csak az olyan papra lesz mindig szükség, aki tudatában van papsága teljes értelmének, mélységesen hisz, bátran megvallja hitét, buzgón imádkozik, mély meggyőződéssel oktat, szolgál, életét a Nyolc Boldogság szerint igazítja, önzetlenül szeret, barátja mindenkinek, főképp a nagy szükségben szenvedőknek, az örök üdvösséget tartva szem előtt dolgozik az igazság és igazságosság megvalósításáért » (Nagycsütörtöki levél a világ papjaihoz, 1979).

« Dolgozzatok bizalommal, dolgozzatok örömmel! Krisztus feltámadásának vagyunk tanúi! » (Ír papoknak, 1979, okt. 1).

VII. A PAPI SZOLGÁLAT TEOLÓGIÁJA

Miután a szentírás és szenthagyomány vizsgálata által megismertük az újszövetségi Isten népe szolgáinak alakját és szerepét, könyvünk e záró fejezetében vegyük szemügyre a keresztény papi szolgálat lényegét, és gondolkodjunk azon, hogy a lényeget miképpen lehet megvalósítanunk korunk társadalmában. E fejezetben nem tárgyaljuk külön a püspökök és presbiterek feladatkörét, hanem annak az egy krisztusi papi szolgálatnak megértésére törekszünk, amelyben a püspök is meg a pap is a maga módján részesül.

(1) *A papi szolgálat lényege*

A keresztény papi szolgálat lényegének megértéséhez a legjobb út az, ha azt a *kettős viszonyt* vesszük szemügyre, mely ezt a szolgálatot *Krisztussal* és az *Egyházzal* fűzi össze. Krisztus az « egyetlen közvetítő Isten és emberek között »; élete, halála, feltámadása és a Szentlélek küldetése által ő lett számunkra út, igazság és élet. Ez a Krisztus ma is él, és közbenjár értünk az Atyánál. Az Atya jobbján székel, és egyben velünk van a világ végéig, ma is szól hozzánk, és Szentlelkét árasztja szívünkbe. Az Egyház Jézus élete, halála, feltámadása és a Szentlélek küldetése által született közösség. Krisztus életével él, Krisztus titokzatos teste és a Szentlélek templomaként.

1. A pap Krisztussal való viszonya abban áll, hogy *részesül Krisztus küldetésében*. Amint az Atya azért küldötte Jézust, « hogy Isten szétszóródott gyermekeit egybegyűjtse » (Jn 11,52), úgy Jézus azért küldi a Szentlelkével elárasztott apostolokat és a papszentelés szentsége által a Szentlélek kegyelmében részesülő apostolutódokat, hogy minden népet és nemzetet egybegyűjtsenek Isten országába. A papok mint Krisztus szolgái ezt a feladatot *hármas tevékenységgel* látják el: (1) Ők hirdetik hivatalosan, Krisztus nevében és megbízatásában, a Szentlélek erejétől támogatva, az evangéliumot mint « örök életet adó tanítást » (Jn 6,68) (tanítói hivatal). (2) Ők alkotják azt a testületet, amely az apostoloktól eredően a helyi egyház és az összegyház egységének közösségi szervezetét jelenti (pásztori hivatal). (3) Ők vezetik Krisztus nevében az eukarisztiát, és szolgáltatják ki a szentségeket, amelyek által a Krisztusban megvalósult isteni üdvözítő tett és szó minden hely és kor közösségeit és egyedeit érinti (megszentelő hivatal).

A papi szolgálat viselői tehát, Krisztus képviselőjeként, az egyetlen közvetítőt, Krisztust kifejező szentségi

jelként működnek, a Krisztus és a Szentlélek által adott és az apostoli folytonosságot közvetítő kézfeltétel szentsége által továbbadott meghatalmazás alapján. A pap e szerepe betöltésében mintegy szemben áll az egyház népével: Isten nevében hívja őket össze; az ő számukra teszi jelenlevővé, itt és most, Krisztus üdvözítő tetteit és szavait. Így tapasztalja meg Isten népe, hogy nem a saját erejéből nyer bocsánatot és örök életet, hanem a Krisztus élete, halála és feltámadása által megvalósult isteni irgalom és kegyelem erejéből. Ebből a tudatból születik az emberek szívében a hála, béke és szeretet, amely által Istenben élünk, és Isten mibennünk.

2. A papnak az Egyházzal való viszonya abban áll, hogy — mint az egyházirend szentsége révén az Egyháznak a Szentlélek által teremtett szerve — *kifejezze és közvetítse azt a láthatatlan kegyelmet, amelynek az összegyház (mint alapvető, kegyelemközvetítő szentség) a letéteményese.* Ennek a szerepnek az ellátása ugyanazzal a hármas tevékenységgel történik, amelyről fentebb szóltunk, és amelynek az egyházzal való viszonyát kell most szemügyre vennünk. (1) A papi szolgálat viselői azok, akik az összegyház híveinek szívében a Szentlélek erejéből csalhatatlan biztonsággal továbbélő hitnek hivatalos kifejezést adnak. (2) Ők azok, akik a Szentlélek által minden hívőnek osztogatott kegyelmi adományokat mint az egységért felelős pásztorok egybehangolják. (3) Ők azok, akik, a hívő összegyház szándékához alkalmazva szándékukat (intentio faciendi quod facit Ecclesia), az Egyház nevében vezetik az eukarisztiát, és szolgáltatják ki a szentségeket, amelyek által a keresztények, az Egyház fejével, Krisztussal együtt, « lélekben és igazságban imádják az Atyát » (Jn 4,24), és forrnak eggyé Istennel és egymással. Az Egyházzal való viszony szempontjából nézve, a pap szerves eleme Isten népének.

Ha Jézus alakját szemügyre vesszük, látjuk, hogy úgy cselekszik és úgy beszél, mint akinek « *hatalma van* » (Mt 7,29); de egyben úgy viselkedik, mint szerető, szelíd, alázatos testvér, aki az őt és Atyját egybefűző *közösségbe* fogadja be testvéreit (vö. Jn 21,17; 17,21). Hasonlóképpen Krisztus papjaiban is szükséges a Krisztus küldetéséből származó lelki hatalom és az Egyházhoz való viszonyon alapuló testvéri, közösségi lelkület. A pap tudatában van annak, hogy « Krisztus követségében » jár (2Kor 5,20), Krisztustól nyert felhatalmazást szolgálatára. De egyben tudja, hogy ő is a Krisztus által megváltott hivők egyike, hogy a Szentlélektől vezetett testvérek veszik körül, hogy « izülete » Krisztus testének (Ef 4,16), hogy Krisztus Egyházában minden elöljáróság azzal jár, hogy aki « első », az « mindenkinek szolgája » (Mk 11,44).

A pap e kettős viszonyának, vagyis a Krisztustól kapott meghatalmazás és az Egyház közösségéhez való tartozás viszonyának *harmóniájából* születik a papi szolgálat krisztusi formája. Ha a pap csupán meghatalmazását tartja szem előtt, félő, hogy « zsarnokoskodni » fog « a választottak fölött » (1Pét 1,3), és elnyomja « Isten fiainak szabadságát » (Róm 8,21). Ha csak testvériességre van gondja, félő, hogy olyan pap lesz, akit az « emberi tanítás minden szele magával sodor » (Ef 4,14). De ha mindkét viszonyt életében és működésében megvalósítja, akkor lesz « Isten titkainak gondnoka » (1Kor 4,1) és Isten szolgáinak szolgája.

Hatalom és közösség: mint a kettő szükséges. De mind Jézusnál, mind Jézus szolgáinál nem a közösség van a hatalomért, hanem a hatalom a közösségért. Ma sem törekszik a pap másra, mint amire Szent János apostol törekedett: « Amit láttunk és hallottunk, azt nektek is hirdetjük, hogy ti is közösségben legyetek. Mi

ugyanis az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal vagyunk közösségben » (1Jn 1,3).

A fentebbiekből nyilvánvaló, hogy a keresztény papi szolgálat olyan szerep, amelyet nem lehet az első fejezetünkben felsorolt vallási közvetítők egyik csoportjába sem besorolni. A keresztény pap közvetítő szerepe ugyanis lényegében függ az egyetlen közvetítő Jézus szerepétől, akiben minden misztikus szent istenélményét fölülmúló Istennel való egység, minden próféta szavát meghaladó végérvényes kinyilatkoztatás, minden írástudó magyarázatát felülmúló szentírás-beteljesítés, minden pap működését meghaladó áldozati halál és feltámadás vált valósággá. A keresztény pap Krisztus eszközeként mindezekben a feladatokban szerepet kap.

Isten népének szolgája nem egy családhoz vagy törzshöz való származás révén lesz pap, hanem egy kegyelmi hivatás által, amely bizonyos értelemben hasonlít a misztikusok istenélményéhez. De amikor az így meghívottat pappá szentelik, akkor már nem az a feladata, hogy a saját misztikus egységélményét prédikálja, hanem Jézust, aki « egy » az Atyával (Jn 10,30). Prófétai feladata is van a papnak, mert Isten kinyilatkoztatását hirdeti. De ez nem az ő személyének adott magánkinyilatkoztatás, hanem a Jézus Krisztusban megvalósult és a Szentlélek által az összegyház hitében megőrzött nyilvános kinyilatkoztatás. Van a papi szolgálatban írástudói elem is, mert feladata a szentírás és szenthagyomány által továbbadott krisztusi evangéliumra való hallgatás, annak tanulmányozása, megértése, magyarázata. Végül van szerepében szoros értelemben vett papi elem is, hiszen egy nyilvános szertartás által iktatják hivatalába mint közösség számára rendelt hivatalos vallási közvetítőt. De a pap ezt a közvetítő szerepet nem úgy látja el, mintha egy még nem létező kapcsolatot teremtene Isten és az emberek között új áldozatok bemutatása

által, hanem úgy, hogy az embereket Istenhez kapcsoló egyetlen üdvözítő valóságot, vagyis a megtestesült Isten Fia, Jézus Krisztus feltámadáshoz vezető keresztáldozatát teszi jelenlevővé, hathatóssá és élményivé minden kor embere számára.

Ilyen hivatása folytán a keresztény papnak a tudomány, művészet és erkölcs terén való közvetítés művében is van szerepe. Persze nem minden pap kiváló bölcsész, tudós, művész vagy erkölcsnevelő, és a papi szolgálat végzőin kívül az emberiség élete és boldogsága végett feltétlenül szükség van számos kiváló bölcsészre, tudósra, művészre és nevelőre. De a pap azáltal, hogy a Krisztus létével és szavával való élményszerű találkozást közvetíti, a szoros értelemben vett valláson kívüli területekre is befolyást gyakorol. Ugyanis Jézusban jelent meg köztünk a lét legmélyebb titkait feltáró bölcsesség; a benne mint képmásban megjelenő « láthatatlan Isten » (Kol 1,15) a legnagyobb szépség; a jézusi szeretet pedig minden erkölcs alapja és mozgatója. Hogy ez a Krisztussal való kapcsolat milyen termékenyítően hat a tudomány, művészet és erkölcs világára, azt Aquinói Tamás és Teilhard de Chardin, Fra Angelico, Rouault, Bach és Mozart, Montessori és Don Bosco, meg annyi más krisztusian inspirált tudós, művész és nevelő alakja bizonyítja.

(2) *Különböző paptípusok*

A fentebbi fejtegetések, úgy gondoljuk, elégségesen kifejezik a keresztény papi szolgálat közös lényegét. Az ilyen magyarázat keretében tág tér nyílik e szolgálatról való különböző felfogások számára is. A jelenkor hittudósai között számos ilyen felfogást találunk, amelyek különböző szemszögből, különböző elemek hangsúlyozásával igyekeznek Isten népe szolgáinak alakját megrajzolni. Teljesen jogos az, hogy mindenki e felfogások

közül azt válassza, mely legjobban megfelel saját személyes hajlamainak és a Szentlélektől kapott ösztönzéseknek. Említsünk meg néhány ilyen felfogást.

1. A neves német hittudós, Karl Rahner, a papi szolgálat magyarázatánál a papnak *Krisztus hathatós szavát az egész egyház nevében hirdető hivatásából* indul ki. Rahner szerint a krisztusi papnak fő feladata az, hogy Krisztus evangéliumát — szent egyszerűségében és kimeríthetetlen mélységében — minden egyes ember számára érthetően és szívhez hatoló módon hirdesse. Így járul hozzá a pap ahhoz, hogy az emberek, a kegyelmet közvetítő krisztusi szó erejéből, higgyenek, szeressenek, reméljenek, és így Isten életében részesüljenek.

Rahner a pap szentségkiszolgáltató és lelkipásztori feladatát is ebből az igehirdető hivatalból vezeti le. Krisztus igéje ugyanis nemcsak puszta beszéd, hanem hathatós isteni szó. Ezért a szentségek lényegét adó kegyelemközvetítő szó alkotja az igehirdetés csúcspontját. Így a pap a legnagyobb mértékben akkor gyakorolja igehirdető tisztét, amikor a szentségeket megvalósító szavakat ejti ki Krisztus nevében. Továbbá az isteni kinyilatkoztatás történelmi fennmaradásához hozzátartozik az is, hogy mindig legyenek emberek, akik azt hittel elfogadják. A kinyilatkoztatás ugyanis az Isten és az ember kapcsolata, és azért akkor marad meg élő valóságként, amikor az emberi szívben hit és szeretet formáját ölti. Ezért az evangéliumi igehirdetéssel megbízott papok feladata az is, hogy lelkipásztorként gondjuk legyen az evangélium helyes befogadására és gyakorlására.

2. Egy másik neves hittudós, Walter Kasper, az *egyházvezetői szolgálat* tisztjéből kiindulva magyarázza a keresztény papi szolgálat lényegét. Szerinte a pap fő feladata az, hogy a Szentlélek által minden hívőnek adott különböző kegyelmi adományok működését ápolja, és a közösség javára összhangba hozza. Krisztus papja

nem sajátít ki magának minden tevékenységet, hanem ellenkezőleg minden hivőt aktivitásra serkent. Ezért olyan fontos a papnál az emberekkel való kapcsolat teremtésére való készség, vezetőképesség, szervezőképesség, összeférhető jellem, kezdeményezési erő, jó képzelőtehetség, emberismeret, képesség másokkal beszélni, másokra hallgatni.

Kasper a pap egyéb feladatait is ebből az egyházvezetői szolgálatból vezeti le. A keresztény pap számára ugyanis a karizmák megítélésének mércéje nem más, mint a krisztusi evangélium, amelynek a pap hiteles letéteményese. A keresztény közösség egysége pedig nemcsak emberi jóakarat és szervezőképesség eredménye, hanem a Szentlélek erejéből Jézus egy testévé való egybeforrás következménye. Ezért tartozik a pap feladatához az ezt a kegyelmi egységet megvalósító eukarisztia és a többi szentség szolgálata.

3. Josef Ratzingernek a papi szolgálatról való felfogása a *Krisztus általi küldetésből* indul ki. A pap részesedik Jézus küldetésében, amelynek célja az, hogy az embereket az evangélium hirdetése által Isten országába gyűjtse össze. Jézus az Atyáért élt, és az emberekért élt. Ezért a keresztény pap is Krisztusért él (az ő üdvözítő tetteit és szavait jelenteti meg), és az emberekért él (akiknek Krisztus kegyelmét közvetíti). Mint ahogy Jézus minden ember számára élt, főképp azok számára, akikkel senki sem törődött, úgy kell a papnak is minden ember számára élnie, főképp azok számára, akikért senki más élni nem kíván.

4. Végül kiindulhatunk a papi szolgálat magyarázatánál a *miseáldozat bemutatásának* hivatalából is. A II. vatikáni zsinat szerint az eukarisztikus áldozat az egész egyház életének « csúcspontja » (LG 11, DC 30). Ha ez így van, akkor méltán állíthatjuk, hogy a mise jelenti a papi szolgálat központját és csúcspontját is. Amikor a

pap — az apostoloktól kézfeltételek hosszú-hosszú során át végül hozzá eljutott kegyelem és felhatalmazás alapján — Jézus csodálatos szavait veszi ajkára, amelyek erejéből ott van most kezében az « égből szállott szent kenyér, értünk ontott drága vér »; amikor szétosztja az Úr Krisztus szent testét a hivőknek, hogy Krisztus életével egyesítsék életüket, Krisztus keresztjével keresztjüket, Krisztus szeretetével szeretetüket, hogy mind eggyé legyenek a világ bűneit elvevő Isten Báránya szent menyegzői lakodalmán — akkor tapasztalja meg leginkább a pap, hogy mekkora kegyelem a hivatása, és hogy milyen pótolhatatlan szolgálatot teljesít az emberek javára. Ezért vonzódik a jó pap szíve, Vianney Szent János és Charles de Foucauld módjára, az Oltáriszentséghez; de ezért buzgó gondja az is, hogy miséjére az evangéliumot hivő és Krisztus szeretetében részesülő keresztények serege gyűljék össze. A pap, aki szereti a misét, azon lesz, hogy Krisztus oltárát ne csak az ő, hanem sok-sok más ember szeretete is körülvegye, azoké az embereké, akiket Krisztus úgy szeret, hogy még most is életét adja értük, hogy ők is Krisztus szeretetének képviselőiként élhessenek e világban.

(3) *Krisztus papja a mai világban*

Kétségtelen, hogy a mai világban nem könnyű papnak lenni. Sok újonnan felmerült és vita tárgyát képező hittudományi és erkölcsi kérdés zavart okoz a pap lelkében. Egyes embercsoportok a legkülönbözőbb várakozásokkal tekintenek a papra: kik erélyes vezéregyéniséget, kik megértő jóbarátot, egyesek a hagyományok őrzőjét, mások egy új világ hírnökét, kik imádságba merülő szentet, kik meg a gyakorlati élet ügyeiben járatos tanácsadót keresnek benne. Azonfelül a mai világ anyagias élvezeteket hajszoló, erőszakot imádó, a nemiséget in-

gerlő és kiélő, minden áldozattól irtózó, mindent fitymáló társadalmi légkörében nem könnyű szegényen, szűzen, szelíden, áldozatosan az Istenért és az emberekért élni. Sokszor úgy érzi a pap, hogy a társadalom kiveti, nincs szüksége rá. Amellett az idegeket őrlő modern élet tempója, az egész életre szóló hűség vállalásától való irtózás, a történelemtudomány és a lélektan által okozott relativizmus nehézzé teszi az elvállalt hivatásban való hűséges kitartást. Az általános műveltség színvonalának emelkedése és a szaktudósok számának és tudásának gyarapodása megnehezíti a pap számára azt, hogy vezetése iránt bizalmat keltsen az emberekben. Ezenfelül a modern társadalom nem a múltban, hanem a jövőben keresi ideálját, és ezért elfordul a paptól, akit egy régimódi elmúlt világ képviselőjének tekint. Végül is a modern ember idegenkedik a szertartásoktól, és azért az azok végzésére felszentelt papot kevésre becsüli.

Ilyen és hasonló nehézségek léteznek. Ezt tagadni nem lehet és nem is kell. Ugyanis az ilyen nehézségek ellenére is, ma is, sőt főképpen ma van szükség papra, és érdemes pappá lenni.

Igaz, hogy sok új teológiai és erkölcstani kérdés merült fel, és még nem tudjuk minden esetben a megfelelő megoldást; de a keresztény hit mélységesen egyszerű és kimeríthetetlen szépségű központi igazsága most is változatlan fényben ragyog: Van Isten, szeret az Isten, Jézus Krisztusban velünk van az Isten, hazavár az Isten. Ezt az igazságot alapozzák meg a keresztény hit alapvető tételei: Szentháromság, megtestesülés, Krisztus megváltó kereszthalála és feltámadása, mint hitünk, szeretetünk, reményünk forrása. A pap ennek az egyszerű, de egyben nagyszerű evangéliumnak hirdetője.

Igaz az is, hogy a pap iránti várakozások különbözőek, és hogy egy pap sem lesz képes minden ember igényét — még jogos igényét sem — kielégíteni. De a

papi testület, ha tág látókörű, és ha szeretet uralkodik benne, módot ad arra, hogy különböző típusú papok működjenek, akik szervesen kiegészítik egymás szerepét.

Igaz, hogy a mai világban sok a kísértés. De az élvezeteket hajhászó és oly kevés igazi örömet ismerő mai világban is a tiszta szeretetből és buzgó imádságból minden kísértés vonzóerejét felülmúló öröm fakad.

Igaz, hogy a mai társadalomban a pap már nem közéleti személy. De épp ez jó alkalom arra, hogy a pap, Assisi Szent Ferenc példájára, igazán evangéliumi életet éljen, krisztusi bátor szabadsággal, mint az ég madarai és a mezők liliomai.

Igaz, hogy kitartani nehéz. De ha a pap szüntelen imával állandóan kapcsolatban áll Istennel, a kitartás kegyelmének adójával, és ha sohasem felejti el felelősségét embertestvérei iránt, akik benne akarják látni Isten hűséges szeretetének jelképét, akkor a pap sem fog leszállni keresztjéről, mint ahogy Krisztus sem tette.

Igaz, hogy a mai ember hozzászokott ahhoz, hogy szaktudósokat tekintsen tekintélynek. De ez is éppen jó alkalom arra, hogy a pap komolyan vegye állandó képzésének fontosságát. « Jó pap holtig tanul » — tartja a közmondás. Ez legyen a papok mottója. Tegyük még hozzá, hogy szakemberek tudományánál is nagyobb szüksége van a mai világnak igazán önzetlen, bölcs emberekre. Az ilyen önzetlenséget, bölcsességet teszi magáévá a pap Krisztus iskolájában.

Igaz, hogy a mai világ nem a múltba, hanem a jövőbe néz. De a pap nem egy « elmúlt » múltnak a képviselője, hanem egy olyan múlté, amely minden korban jelenné válik, és megnyitja számunkra az egyetlen végleges jövőt, mert « Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké » (Zsid. 13,8).

Igaz az, hogy a mai ember nem szívleli a szertartáskodást. De a pap nemcsak szertartásmester, hanem az

evangélium igéinek és Jézus pásztori szeretetének tanúja is, és az általa vezetett szertartások nem üres formaságok, hanem minden lét legmélyebb titkával hozzák kapcsolatba az embereket, vagyis a halálon át élethez vezető isteni szeretettel.

Isten népének az a szolgája, aki ilyen módon érti meg és éli papságát, ma is örömmel és hálával fogja teljesíteni a szolgálatot, amelyet Urunk Jézus bízott rá: « tanúságot tenni az Isten kegyelmét hirdető evangéliumról » (Csel 20,24).

VÁLOGATOTT IRODALOM

II. vatikáni zsinat, Az Egyházról szóló dogmatikus konstitúció.

II. vatikáni zsinat, A püspökök pásztori szolgálatáról szóló határozat.

II. vatikáni zsinat, A papok szolgálatáról és életéről szóló határozat.

II. általános püspöki szinódus, A szolgálati papságról szóló nyilatkozat; vö. Bischofssynode 1971, Das Priesteramt, hrsg. v. J. Höffner und H. U. von Balthasar, Einsiedeln, 1972.

A papi szolgálat. Dokumentumok, tanulmányok, elmélkedések, Bécs (Opus Mystici Corporis) 1974.

II. János Pál pápa nagycsütörtök alkalmával minden paphoz intézett levele, 1979. április 9.

Ministry and Ordination. A Statement on the Doctrine of the Ministry Agreed by the Anglican — Roman Catholic International Commission, Canterbury 1973.

Authority in the Church. A Statement on the question of authority, its nature, exercise and implications. Agreed by the Anglican — Roman Catholic International Commission, Venice 1976.

Commission Internationale de Théologie (rapport), Le ministère sacerdotal, Paris (Cerf) 1971.

Études sur le sacrement de l'Ordre (Lex orandi, 22), Paris (Cerf) 1957.

L'Épiscopat et l'Église Universelle (Unam Sanctam, 39), Paris (Cerf) 1962.

La Tradition Sacerdotale, Le Puy-Paris (Mappus) 1959.

H. Urs von Balthasar, Sponsa Verbi, Einsiedeln (Johannes Verlag) 1960, 80-147.

J. Colson, L'Évêque dans les communautés primitives, Paris (Cerf) 1951.

J. Colson, Ministère de Jésus Christ ou le sacerdoce de l'Évangile, Paris (Beauchesne) 1966.

Y. M. Congar, La collégialité épiscopale, Paris (Cerf) 1965.

Y. M. Congar, Ministères et communion ecclésiale, Paris (Cerf) 1971.

Y. M. Congar, « Quelques problèmes touchant les ministères »: Nouvelle revue théologique 93 (1971) 785-800.

Y. M. Congar, Sacerdoce et laïcat, Paris (Cerf) 1962.

Y. M Congar, « Das Verhältnis zwischen Kult oder Sakrament und Verkündigung des Wortes »: Concilium 4 (1968) 176-181.

J. Delorme (dir.), Le ministère et les ministères selon le Nouveau Testament. Dossier exégétique et réflexion théologique, Paris (Seuil) 1974.

A. Descamps, « Aux origines du ministère: la pensée de Jésus »: Revue théologique de Louvain 2 (1971) 3-45; 3 (1972) 121-159.

Előd István, Katolikus dogmatika, Budapest (Szent István Társulat) 1978.

J.-H. Eliott, The Elect and the Holy. An Exegetical Examination of 1 Peter 2:4-10 and the Phrase Basileion Hierateuma, Leyden 1966.

J. Fuchs, « Weihesakramentale Grundlegung kirchlicher Machtgewalt »: Scholastik 16 (1941) 496-520.

P. Grelot, Le ministère de la nouvelle alliance, Paris (Cerf) 1967.

P. Hünermann, « Kirche und Amt. Marginalien zum Amtsverständnis »: Geist und Leben 48 (1975) 285-299.

W. Kasper, « Neue Aspekte im dogmatischen Verständnis des priesterlichen Dienstes »: Concilium 5 (1969) 164-170.

J. Lécuyer, Prêtres du Christ. Le sacrement de l'Ordre, Paris (Fayard) 1957.

J. Lécuyer, Le sacerdoce dans le mystère du Christ, Paris (Cerf) 1957.

A. Lemaire, Les ministres aux origines de l'Église. Naissance de la triple hiérarchie: évêques, presbytres, diacres, Paris (Cerf) 1971.

K. Rahner, Knechte Christi, Freiburg (Herder) 1967.

K. Rahner, Vom Sinn des kirchlichen Amtes, Freiburg (Herder) 1966.

K. Rahner, « Des theologische Ansatzpunkt für die Bestimmung des Wesens des Amtspriestertums »: Concilium 5 (1969) 194-197.

J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie, Düsseldorf (Patmos) 1969.

J. Ratzinger, « Zur Frage nach dem Sinn des priesterlichen Dienstes »: Geist und Leben 41 (1968) 347-376.

L. Sabourin, Priesthood. A Comparative Study, Leiden (Brill) 1973.

K. H. Schelkle, Jüngerschaft und Apostelamt. Eine biblische Auslegung des priesterlichen Dienstes, Freiburg (Herder) 1957.

H. Schlier, « Grundelemente des priesterlichen Amtes im Neuen Testament »: Theologie und Philosophie 44 (1969) 161-180.

K. Schuh (hrsg.), Amt im Widerstreit, Berlin (Morus) 1973.

O. Semmelroth, Das geistliche Amt. Theologische Sinndeutung, Frankfurt (Knecht) 1958.

J. M. R. Tillard, « La qualité sacerdotale du ministère chrétien »: Nouvelle revue théologique 95 (1973) 481-514.

A. Vanhoye, « Sacerdoce commun et sacerdoce ministériel »: Nouvelle revue théologique 97 (1975) 193-207.

R. de Vaux, Les institutions de l'Ancien Testament, Paris (Cerf) 1960.

R. Zollitsch, Amt und Funktion des Priesters, Freiburg (Herder) 1974.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Ember és vallás. A vallási közvetítők szerepe . 5

II. Vallási közvetítők Izrael népében . 13

III. Az egyetlen közvetítő: Jézus Krisztus . 20

IV. Isten népe: Krisztus Egyháza . 23

V. Isten népének szolgái az újszövetségi szentírás szerint 25

(1) Jézus és az apostolok . . 27

(2) Az apostolok és munkatársaik 29

(3) Átmenet az apostolok korától az apostolok utáni korra 35

VI. Az egyházirend a történelemben . 45

(1) Az ókori Egyház 47

[1] Az egyházirend három fokozatának kialakulása. A püspök szerepe 47

[2] Az újszövetség papjai . 49

[3] A szentelési szertartás 50

[4] Apostoli folytonosság . . . 52

[5] A presbiterek szerepének növekedése . . . 53

[6] Az ókor alkonya. A szerzetesi ideál befolyása 54

(2) A középkori Egyház 56

[1] A papi rend krisztusi teológiájának kidolgozása 58

[2] Egyházirend és joghatóság 60

[3] Árnyékok és eretnekségek 61

(3) Az újkori Egyház 63
[1] A protestantizmus által okozott válság 64
[2] A trentó zsinat és hatásai . 66
[3] A II. vatikáni zsinat . 69
[4] Néhány részletkérdés 72
1. A püspök-, pap- és diakónusszentelés szertartásának lényege 72
2. Az úgynevezett « kisebb rendek » kérdése 73
3. A nők egyházi rangra való emelésének kérdése 75
[5] Katolikus papság a zsinat után 76

VII. A papi szolgálat teológiája 78
(1) A papi szolgálat lényege . 79
(2) Különböző paptípusok . 83
(3) Krisztus papja a mai világban 86
Válogatott irodalom 90

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR

(Tervezett füzetek)

I. BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

*1. Bevezetés a teológiába
*2. Bevezetés az ismeretelméletbe
*3. Vallásbölcseleti bevezetés.
*4. A kinyilatkoztatás teológiája
*5. A kinyilatkoztatás kritikája
*6. Bevezetés a szentírástudományba
*7. Mai teológusok 1 (H. de Lubac — Y. Congar)
8-9. Mai teológusok 2-3

II. ÜDVÖSSÉGÜNK ISTENE

1. Isten léte
*2. Egy az Isten
*3. A Szentháromság
*4-5. Krisztus
*6. A kezdetek teológiája

III. ISTEN NÉPE: AZ EGYHÁZ

1. Az Egyház mivolta
2. Az Egyház történetisége
*3. Az Egyház liturgikus élete
*4. Egyházjog és teológia
*5. Szentségek — keresztség, bérmálás
*6. Az eukarisztia
*7. A gyónás
*8. A betegek kenete
*9. Isten népének szolgái
10. A házasság
*11. Ökumenizmus

IV. ISTEN MŰVE: EMBER ÉS VILÁG

1. Az anyagi világ
*2a. Bevezetés a valláslélektanba
*2b. A személyi érettség felé
*3. Bölcseleti embertan
4. Az ember társadalma
5. Az ember a hit fényében
*6. Az erkölcsi élet alapjai
7. Teológiai erkölcstan
8. Keresztény lelkiség
9. Az ember jövője

AZ EDDIG MEGJELENT FÜZETEK SZERZŐI

ALSZEGHY ZOLTÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Pápai Gergely Egyetemen: I/1 *Bevezetés a teológiába;* II/6 *A kezdetek teológiája;* III/7 *A gyónás.*

R.P. Zoltán Alszeghy
Piazza della Pilotta, 4.
I - 00187 Roma
Italia

BABOS ISTVÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Fordham Egyetemen: III/5 *A szentségek általában, keresztség és bérmálás;* III/8 *A betegek kenete.*

Rev. Stephen Babos
Fordham University
Bronx, N.Y. 10458
U.S.A.

BÉKÉS GELLÉRT, bencés, teológiaprofesszor a Pápai Szent Anzelm Egyetemen: III/11 *Ökumenizmus.*

R.P. Gerardo Békés
Piazza Cavalieri di Malta, 5
I - 00153 Roma
Italia

BENKŐ ANTAL, jezsuita, pszichológus és lelkiségi író: IV/2a *Bevezetés a valláslélektanba.*

R. P. Antal Benkő
Kaufmanngasse 2.
A-9010 Klagenfurt
Austria

FARKASFALVY DÉNES, ciszterci, teológus és matematikus, egyetemi tanár és középiskolai igazgató: I/6 *Bevezetés a szentírástudományba.*

HARDY GILBERT, ciszterci, a bölcseleti tanszék vezetője a dallasi katolikus egyetemen: I/3 *Vallásbölcseleti bevezetés.*

KERESZTY RÓKUS, ciszterci ta, teológiaprofesszor a dallasi katolikus egyetemen: II/4-5 *Krisztus.*

A három ciszterci atya címe:

Route 2, Box 1
Irving, Texas 75062
U.S.A.

JUHÁSZ LÁSZLÓ, jezsuita, filozófiaprofesszor a buffalói Canisius College-ban: IV/3 *Bölcseleti embertan.*

Rev. Ladislas F. Juhasz
2001 Main St.
Buffalo, N.Y. 14208
U.S.A.

HORVÁTH TIBOR, jezsuita, professzor a Torontói Teológiai Főiskolán: I/4 *A kinyilatkoztatás teológiája*; I/5 *A kinyilatkoztatás kritikája.*

Rev. Tibor Horváth
Regis College
15 St. Mary Street
Toronto, Ont. M4Y 2R5
Canada

MEHRLE TAMÁS, domonkos, teológiaprofesszor a Fribourg-i Katolikus Egyetemen: II/2 *Egy az Isten.*

R.P. Thomas Mehrle
Place Georges Python 1.
CH - 1700 Fribourg
Svájc — Suisse

MIHÁLYI GILBERT, premontrei, a magyarok lelkipásztora Chicagóban: III/3 *Az Egyház liturgikus élete.*

Rev. Gilbert Mihalyi
2015 W. Augusta Blvd.
Chicago, Illinois 60622
U.S.A.

NEMESHEGYI PÉTER, jezsuita, a Sophia Egyetem teológiai karának dékánja és professzora: II/3 *A Szentháromság*; III/6 *Az Eukarisztia*; III/9 *Isten népének szolgái.*

Rev. Peter Nemeshegyi
2-191 Sekimachi, Nerima-ku
Tokyo (177)
Japan

ŐRSY LÁSZLÓ, jezsuita, kánonjogprofesszor az Amerikai Katolikus Egyetemen: III/4 *Egyházjog és teológia.*

Rev. Ladislas Őrsy
Catholic University, Curley Hall, Box 63
Washington, D.C. 20064
U.S.A.

SZABÓ FERENC, jezsuita, a Vatikáni Rádió magyar osztályának vezetője: I/7 *Mai teológusok I.*

R.P. Ferenc Szabó
Via dei Penitenzieri, 20
I - 00193 Roma
Italia

SZENTMÁRTONI MIHÁLY, jezsuita, pszichológus: IV/2b *A személyi érettség felé.*

R. P. Mihály Szentmártoni
Jordanovac 110
Yu - 41001 Zagreb. p.p. 169
Jugoslavia

VARGA ANDOR, jezsuita, filozófiaprofesszor a Fordham Egyetemen: IV/6 *Az erkölcsi élet alapjai.*

Rev. Andrew C. Varga
Fordham University
Bronx, N.Y 10458
U.S.A.

WEISSMAHR BÉLA, filozófiaprofesszor a jezsuiták müncheni bölcseleti fakultásán: I/2 *Bevezetés az ismeretelméletbe.*

R.P. Bela Weissmahr
D-8000 München 22
Kaulbachstrasse 31a

A Teológiai Kiskönyvtár a következő címen rendelhető meg:

Ritz S. — Szabó F.
Via della Pilotta, 25
I - 00187 Roma

NEMESHEGYI PÉTER SJ

Budapesten született 1923. január 27-én. Jogot tanult a budapesti egyetemen, majd 1944. október 3-án belépett a Jézus Társaságba. 1952-ben szentelték nappá. 1956-ban teológiai doktorátust szerzett a római Gergely Egyetemen. Még ebben az évben megkezdte teológiatanári működését a tokiói Sophia Egyetemen; dogmatikát és patrológiát tanít. 1963-tól 1969-ig a Sophia Egyetem teológiai fakultásának dékánja, 1969-től 1974-ig a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja volt. Tagja az egyeteme keretében működő Keleti Vallások Intézetének. — Számos könyvet és cikket tett közzé japán nyelven (témái a Szentháromság, az Eukarisztia, a kegyelem stb.); a *Katorikku Shingaku* című japán teológiai folyóirat szerkesztője. A Szentháromságról és az eukarisztiáról magyarul írt könyve sorozatunkban jelent meg; cikkeit a *Szolgálat* közli. Főműve: *La Paternité de Dieu chez Origène* (Paris 1960).